

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Viktorija Kavaliauskaitė

Edukologijos magistrantūros studentė

**VYRESNIŲJŲ IR JAUNESNIŲJŲ PAAUGLIŲ MOKYMOSI
MOTYVACIJOS UGDYMO YPATUMAI**

Magistro darbas

Mokslinis vadovas:
prof. habil. dr. Danguolė Beresnevičienė

Šiauliai, 2008

Darbas originalus.....Viktorija Kavaliauskaitė
(studento parašas)

Turinys

Santrauka	3
Summary.....	4
Įvadas.....	5
1.Mokymosi motyvacijos ugdymo tyrimai.....	8
1.1.Mokymosi motyvacijos samprata, įvairūs požiūriai.....	8
1.1.1. Vidiniai ir išoriniai motyvai.....	15
1.2. Savęs vertinimo problema	18
1.2.1.Paauglių savivertė.....	18
1.2.2. Paauglių ugdymas(is) bendraamžių grupėje.....	23
2. Šeima.....	27
2.1. Šeima ir jos įtaka paauglių mokymuisi.....	27
3. Jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių mokymosi motyvacijos ugdymo ypatumų tiriamoji dalis.....	29
3.1.Tyrimo objektas, tikslas, uždaviniai.....	29
3.2.Tyrimo metodai.....	30
3.3. Jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių mokymosi motyvacijos palyginimas.....	31
3.4. Jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių mokymosi motyvacijos, savęs vertinimo ir tėvų išsilavinimo ryšys.....	40
3.5. Jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių mokymosi motyvacijos, savęs vertinimo ir tėvų materialinės gerovės ryšys.....	45
3.6. Paauglių mokymosi motyvacijos (savęs vertinimo, psichologinės savijautos mokantis, vertybių, aspiracijų) ir populiarumo tarp bendraamžių ryšys.....	45
Išvados ir rekomendacijos	48
Literatūros sąrašas.....	50
Priedai	52

Santrauka

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjama tema: JAUNESNIŲJŲ IR VYRESNIŲJŲ PAAUGLIŲ MOKYMOSI MOTYVACIJOS UGDYMO YPATUMAI.

Mokinių mokymosi motyvacijos ir savęs vertinimo problema visuomet buvo ir bus svarbi bei aktuali.

Darbo tyrimo objektas – jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių mokymosi motyvacija bei savęs vertinimas.

Tyrimo tikslas – nustatyti paauglių mokymosi motyvacijos ugdymo ypatumus.

Tyrimas buvo atliktas Raseinių pagrindinėje mokykloje ir Raseinių „Žemaičio“ gimnazijoje. Tyrime dalyvavo 242 moksleiviai iš 8 – 12 klasių.

Tyrimo duomenims gauti buvo naudojama anketa iš D. Beresnevičienės (1995) monografijos „Nuolatinis mokymasis Lietuvoje“.

Tyrimo rezultatai parodė, kad paaugliams vidinė motyvacija svarbesnė tada, kai jų tėvų išsilavinimas aukštesnis. Nustatyta, kad tėvų įgijusių aukštesnį išsilavinimą vaikams svarbesnė vidinė mokymosi motyvacija. Tėčių įgytas aukštesnis išsilavinimas turi daugiau įtakos paauglių vidinei mokymosi motyvacijai nei mamų.

Nustatytas ryšys tarp tėvo išsilavinimo ir paauglių tolesnės mokymosi motyvacijos ($r = 0,145$, $p < 0,05$) kuo tėvo išsilavinimas aukštesnis, tuo tolimesnio mokymosi motyvacija stipresnė.

Paauglių savęs vertinimui didesnės įtakos turi mamų įgytas išsilavinimas. Kuo mamų išsilavinimas aukštesnis, tuo paaugliai save laiko gabesniais ir veiklesniais.

Nustatytas ryšys tarp paauglių populiarumo tarp bendraamžių ir vidinės motyvacijos, kuo populiariesnis tuo vidinė motyvacija didesnė.

Tyrimo rezultatai parodė, kad kuo paauglys populiariesnis tuo didesnė vertybė yra meilė ir sutarimas šeimoje ir tuo mažesnė vertybė – pinigai

Lyginant jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių mokymosi motyvaciją, buvo pastebėta, kad vyresniųjų paauglių stipresnė vidinė mokymosi motyvacija, o jaunesniųjų paauglių – išorinė mokymosi motyvacija. Taip pat vyresniųjų paauglių itin stipri tolimesnio mokymosi motyvacija.

SUMMARY

The theme in the present MA thesis has been dealt with: PECULIARITIES OF LEARNING MOTIVATION DEVELOPMENT OF JUNIOR AND ELDER ADOLESCENTS.

The problem of learning motivation and self-assessment of pupils is and always will be significant and topical.

The object of research - learning motivation and self-assessment of junior and elder adolescents.

The aim of research - determination of peculiarities of adolescents' learning motivation.

The survey was performed in Raseiniai primary school and Raseiniai "Žemaitis" gymnasium. In the survey, 242 pupils of 8 – 12 classes participated.

To get required data, the questionnaire from monograph "The steady learning in Lithuania" (1995) by D. Beresnevičienė was used.

The research findings showed that the internal motivation is more relevant for adolescents when their parent's education is higher. It was ascertained that the internal learning motivation is prior for children that parents have acquired higher education. Higher education acquired by fathers has more influence on internal learning motivation of adolescents than the same by mothers.

It was ascertained the relationship between education of a father and motivation for further learning of adolescents ($r=0,145$, $p<0,05$), i. e. the higher is the education of a father is, the stronger is motivation for further learning.

For the self-assessment of adolescents, the education acquired by mothers is more relevant. The higher is the education of a mother, the more talented and active feel the adolescents themselves.

It was established the relationship between popularity of adolescents among contemporaries and internal motivation, i. e. the more popular are they, the stronger is the internal motivation.

Also, the research findings showed that the more popular adolescent is, the major worth love and harmony in the family is; additionally, money is less important.

Comparing learning motivation of junior and elder adolescents was noted, that internal learning motivation is stronger by elder adolescents, while external learning motivation is observable by junior adolescents. Also, motivation for further learning is especially strong by elder adolescents.

IVADAS

Vaikas yra motyvuota būtybė, veikiamą vidinių ir išorinių motyvų. Mokykliniame amžiuje motyvacija itin svarbi. Vyraujanti vaiko motyvacija lemia mokymosi sėkmę, pažangumą (Petrulytė, 2003).

Jaunoji karta susiduria su mokymosi motyvacijos problema, kuri gali nulemti net tokias kraštutines būsenas, kaip begalinis nuobodulys arba godus domėjimasis. Mokykloje kaip ir šeimoje mokinys gali gauti tokį impulsą savikūrai, kuris lems viso jo tolimesnio gyvenimo sėkmę. Bet gali būti ir priešingai: nuolat patirdamas nesėkmes, išgyvendamas dėl blogų pažymių ir konfliktų su mokytojais, vaikas gali psichologiškai nuo jos atitolti, prarasti norą mokytis.

Motyvacija yra tai, kas teikia mums energijos ir kreipia kuria nors linkme mūsų elgesį. Nuo jos priklauso, kodėl mokinys, esant skirtingoms sąlygoms, nevienodai atlieka tą pačią užduotį ir kodėl jo paties išsimokslinimo ir gabumų mokiniai tą pačią užduotį atlieka skirtingai (Gage ir Berliner, 1994).

Mokymosi motyvaciją nagrinėjo nemažai Lietuvos ir užsienio mokslininkų: G. Butkienė, A. Kepalaitė, L. Rupšienė, B. Bitinas, L. Jovaiša, N. Levitovas, N. L. Gage'as, D. C. Berlineris, A. Franssonas ir kt.

Daugumos tyrimų duomenys kalba apie tai, kad nepatenkinamas (žemas) pažangumas, nesidomėjimas mokslu, žema motyvacija, blogas elgesys, slegiančios mintys, nerimastingumas, beviltiškumas, liūdesys, depresija dažnai yra nulemtas neigiamo požiūrio į save ir žemo savęs vertinimo.

Moksleivių savęs vertinimo bruožus tyrinėjo šie Lietuvos mokslininkai: G. Valickas (1991), D. Beresnevičienė (2000), A. Dildienė (1995), R. Vilimienė (1994), M. Markovienė (2000), taip pat užsienyje: C. Rogers (1994), S. Lamborn, M. S. Mounts (1991). Savęs vertinimo procesui bei jo dėsningumas atskleisti nemažai dėmesio Lietuvoje skyrė L. Bulotaitė (1995), M. Barkauskaitė (1986), R. Želvys (1986), užsienyje – Maslow, Eriksonas, Boerger (1995), Lang (1995) ir kiti.

Paskutiniuoju metu atliekant įvairius tyrimus susijusius su mokinių mokymusi ir pasiekimais atsižvelgiama ir į mokinių tėvų išsilavinimą. Šiuose tyrimuose padarytos išvados, kad mokinių tėvų išsilavinimas turi nemažai įtakos mokinių pasiekimams. Tarptautiniame TIMS tyrime jau nagrinėjant pradines rezultatų lenteles buvo pastebėtas ryšys tarp mokinių skaitymo pasiekimų ir įvairių, su namų aplinka susijusių faktorių: tėvų išsilavinimo, edukacinių resursų namuose ir kt. (Čekanavičius, Elijo, 2005).

Pasirinkta darbo tema yra aktuali, nes mokinių mokymosi motyvacijos ir savęs vertinimo moksle problema visuomet buvo ir bus svarbi. Darbas orientuotas į mokykloje besimokančių paauglių populiaciją, kurios amžius itin svarbus tolimesnei asmenybės raidai.

Tyrimo objektas: jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių mokymosi motyvacija, savęs vertinimas.

Tyrimo tikslas: nustatyti mokymosi motyvacijos ugdymo ypatumus.

Hipotezė:

1. Tikėtina, kad paaugliams vidinė motyvacija svarbesnė tada, kai jų tėvų išsilavinimas aukštesnis.
2. Tikėtina, kad didėjant populiarumui tarp bendraamžių vidinė mokymosi motyvacija stiprėja.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių mokymosi motyvacijos ugdymo teorijas.
2. Palyginti jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių mokymosi motyvaciją (vertybes, aspiracijas, psichologinę savijautą mokantis) bei savivertę.
3. Nustatyti ryšį tarp moksleivių populiarumo tarp bendraamžių ir savivertės, psichologinės savijautos mokantis, vertybių, aspiracijų, mokymosi motyvų.
4. Pateikti rekomendacijas jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių ugdytojams – tėvams ir mokytojams

Tyrimo metodai

Mokslinės literatūros analizė, anketinė apklausa, gautų rezultatų analizė atlikta SPSS – 11 programine įranga taip pat Microsoft Word kompiuterine programa.

Tyrimo imtis

2008 metais atliktame tyrime dalyvavo 150 Raseinių pagrindinės mokyklos 7-8 klasės mokinių ir 150 Raseinių „Žemaičio“ gimnazijos III-IV klasės mokinių.

Pagrindinės sąvokos

Motyvacija, savęs vertinimas.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, šeši priedai. Darbe pateikiamos 24 lentelės ir 6 paveikslai.

1. MOKYMOSI MOTYVACIJOS UGDYMO TYRIMAI

1.1. MOKYMOSI MOTYVACIJOS SAMPRATA, ĮVAIRŪS POŽIŪRIAI

Mokymosi procese svarbu ugdyti mokinio asmenybę ir formuoti jo žinias bei įgūdžius bei mokymosi motyvacijos sampratą (Stulpinas, 2002).

Žodis motyvacija yra kilęs iš lotyniško žodžio „morere“ – judinti, skatinti.

Motyvacija – tai veiksmų bei elgesio žadinimas ir skatinimas, vykstantys žmogaus psichikoje. Motyvai – veiksmų skatuliai, lemiantys jų pobūdį ir kryptį. Jie visada yra susiję su kuriuo nors stipriu poreikiu.

Autoriai išskiria tris požiūrius į motyvo ir poreikio sąsają:

- motyvas yra ne pats poreikis, bet objektai (vaizdiniai, mintys), galintys patenkinti poreikį.(Jasikevičius, 1995; Butkienė, Kepalaitė, 1996).

- motyvas yra įsisąmonintas poreikis (Kovaliov, 1970).

- motyvas ir poreikis tapatinami (Jovaiša, 1985; Maslow, 1997).

T. K. Čekmariova (2001) straipsnyje apie mokymosi motyvaciją teigia, kad mokinių veikla glaudžiai susijusi ir neįsivaizduojama be motyvų, nes visos mokinių veiklos intensyvumas taip pat priklauso nuo jų. Jos manymu, motyvas tai veiklos skatulys, kuris patenkina subjekto poreikius

Bene kiekvienas psichologas, pateikia savąjį motyvo apibrėžimą. Vienas labiausiai pagarsėjusių mokymosi motyvo apibrėžimų siejamas su rusų mokslininko A. Leontjevo vardu. Pastarasis mokymąsi laiko veikla tik tada, kai patenkinamas pažinimo poreikis. Jeigu moksleivis nejaučia tiesioginio pažinimo poreikio, jį skatina mokyti kiti poreikiai. Poreikiai mokymo procese keičiasi: vieni tampa reikšmingesni, kiti – ne tokie svarbūs (Ford, 1992).

N Savin (1978) rašė, kad motyvai – tai paskata, nukreipianti mokinius tikslingai veikti. L. Jovaiša (2007) motyvus laikė sąmoninga ar nesąmoninga veiksmo priežastimi, kylančia dėl asmenybės ir objekto (situacijos), tenkinančios jos poreikius, interesus, vertybes, tikslus, sąveikos. Motyvas ne tik sukelia veiksmą, bet ir tam tikrą intensyvumą, jėgą. A. Gučas (1990) svarbiausių motyvų pirmumą atiduoda vilčiai ir lūkesčiui, kad tikslai bus įgyvendinti ir pasiekti sėkmingai, o nesėkmės bus galima išvengti. Jei svarbiausieji motyvai bus nuslopinti, visa tai nuves prie nesumokymo. Autoriaus nuomone, motyvai nėra įgimti, jie atsiranda ir vystosi priklausomai nuo siekių, aspiracijos lygio, paskatinimų ir aplinkos įtakos vaikui.

Motyvų klasifikavimo tipai

Klasifikavimo pagrindas	Motyvo tipas	Motyvo nulemta veikla
Pagal motyvo įsisąmoninimą	Įsisąmoninti	Kai žmogus supranta, kas skatina jį veikti ir koks jo poreikių turinys; šiuos motyvus išreiškia interesai, įsitikinimai, siekiai, tikslai.
	Neįsisąmoninti	Kai žmogus nesupranta, kas jį skatina veikti ir kokia veiklos priežastis; tai potraukiai, nuostatos
Pagal veikimo trukmę	Ilgalaikis	Motyvuoja ilgą trukmę
	Trumpalaikis	Motyvuoja trumpą trukmę
Pagal motyvo santykį su pačia veikla	Socialinis	Motyvu tampa įvairūs socialinio gyvenimo reiškiniai, objektai bei subjektai
	Asmeninis	Motyvu tampa grynai asmenybiniai veiksniai
Pagal socialinį reikšmingumą	Socialiai reikšmingas	Motyvas vertingas socialiniu požiūriu
	Socialiai nereikšmingas	Motyvas nereikšmingas socialiniu požiūriu
Pagal veiklos pobūdį	Mokymosi motyvas	Mokymosi skatulys, priežastis
	Darbo motyvas	Darbo skatulys, priežastis
	Žaidimo motyvas	Žaidimo skatulys, priežastis

Iki šiol populiariausia yra A. Maslow motyvų klasifikacija. Poreikius jis suskirstė į penkias grupes pagal jų atsiradimą asmenybės raidoje: fiziologiniai, saugumo, priklausomybės ir meilės, savigarbos bei saviraiškos (Rupšienė, 2000)

Mokymasis – pagrindinė moksleivio veikla, sąlygojanti pilnavertę asmenybės vystymąsi. Nuolat mokykloje patiriantis nesėkmę moksleivis dažnai netenka noro mokytis, silpnėja jo mokymosi motyvacija, o tai neigiamai atsiliepia jo tolimesniam gyvenimui.

K. Tepperwein (2000), tyrusi naujus mokymo ir mokymosi metodus, pažymi, kad mokymosi rezultatai ir sėkmė labai priklauso nuo motyvacijos, o tai turi lemiamą reikšmę visam tolimesniam gyvenimui. Terminas motyvacija visuotinai suprantamas kaip veiksmų ir elgesio žadinimas ir skatinimas, vykstantis žmogaus psichikoje.

Motyvacija – sąvoka, kuria apibendrinami visi procesai, skatinantys veikti, siekti tikslų bei paaiškinantys individo veiksmų įvairovę (Benesch, 2002).

Anot V. Viliūno (1999) motyvacija – visuma vidinių procesų, skatinančių, palaikančių ir nukreipiančių veiklą. Jovaišos L. nuomone, motyvacija – psichofiziologinis procesas,

reguliuojantis asmenybės veiklą ir santykius su aplinka motyvų kaitos pagrindu. Jei dėl kurių nors priežasčių norima keisti mokinių veiklą ar elgesį, reikia keisti motyvaciją. Mokymosi motyvacija – vidinių mokymosi paskatų sistema (Jovaiša, 2007). Tas pats autorius skiria dar ir reikšminę mokymosi motyvaciją – iš asmens poreikių kylanti mokymosi motyvacija.

B. Bitinas (2002) motyvaciją apibūdina kaip kiekvienos veiklos varomąją jėgą, kuri reiškia formule „galiu, noriu, reikia“. Anot N. L. Gage'o ir D. C. Berlinerio motyvacija – tai psichiniai procesai, suteikiantys energijos ir mūsų elgesį, veiksmus kreipiantys tam tikra linkme. A. Gučas (1990) motyvacija laiko vidines ir išorines sąlygas, skatinančias vaiko aktyvumą, lemiančias jo pastangų intensyvumą, pastovumą. Sociologijos žodyne (1993) motyvacija apibūdinama kaip įvairių motyvų sukelta tam tikro elgesio, veiksmų, veiklos skatinimas.

Motyvacija paaiškina, kas elgesį gali pastiprinti, orientuoti į tikslą ir kodėl atitinkamai laiko yra skiriama vienai ar kitai užduočiai. Motyvacija yra priežastiniais ryšiais susieta su mokslo rezultatais – ji yra priemonė siekti mokslo pažangumo, ir kartu galutinis mokymo proceso rezultatus.

Motyvacija svarbi ne vien dėl to, kad nulemia, kas gali elgesį pastiprinti, ji yra reikalinga ir todėl, kad elgesys yra orientuotas į tikslą. Mes elgiamės taip, tarsi „kažkur eitume“. Daugelis filosofų teigia, jog viena būdingiausių žmogaus elgesio savybių yra tai, kad elgesys yra tikslingas, t.y. nukreiptas į tikslą (Arends, 1998).

Motyvacijos sąvoka padeda suprasti, kodėl mokslo pažangumas toks nevienodas, net ir atmetus skirtumus, susidarančius dėl intelekto ar mokslumo. Koreliacija tarp intelekto ir mokyklinių pažymių (paprastai sudaranti 0,45) yra gana menka; yra nemaža negabių mokinių, gaunančių gerus pažymius ir atvirkščiai.

Motyvacija kaip priemonė yra viena iš mokymosi rezultatus lemiančių veiksnių (kiti veiksniai – intelektas, ankstesnis mokymasis) (Gage ir Berliner, 1994).

Motyvacija – procesas, skatinantis žmogų elgtis taip, kad būtų pasiekti jam svarbūs tikslai arba patenkinti jo poreikiai. Yra įrodyta, kad žmogaus smegenims patinka mokytis, o vaiko atėjimas į mokyklą rodo, kad jis jau yra save nuteikęs mokslui. Mokinio mokymosi motyvacija priklauso nuo plataus spektro veiksnių – tai ir „vidinis“ interesas ir baimė būti nubaustam. Yra įrodyta, kad patvariausia motyvacija yra susijusi su asmens identiteto plėtote, jo vertybių sistema, prasmingumo suvokimu.

A. Maslow (1962) pateikė moksleivių poreikių, įtakančių jų mokymosi motyvaciją, hierarchiją, pagal kurią fiziniai ir emociniai poreikiai yra svarbūs mokymosi motyvacijai, tačiau dar svarbesnė yra moksleivio savigarba ir saviraiška (Butkienė, 1996)

Mokymosi motyvų klasifikacija

Klasifikavimo pagrindas	Motyvų grupė	Pavyzdžiai
Pagal ryšį su objektu	Pirminiai (tiesioginiai)	Kai mokomasi dėl idomumo, dirbama dėl funkcinio saugumo, kai laukiama sensacijų, džiaugiamasi sėkme.
	Antriniai (netiesioginiai)	Kai skatina veikti ne pati veikla, bet pašaliniai dalykai (pažadėta dovana, noras suteikti kam nors džiaugsmo, noras būti naudingu visuomenei)
Pagal aktualumą	Dispoziciniai	Nuostatos, vertybinės orientacijos, idealai, įsitikinimai ir pažiūros.
	Aktualieji	Kyla noras juoktis
	Reaktyviniai	Atoveiksmis į išorinį poveikį
Pagal sąmoningumą	Sąmoningi	Kai moksleivis geba atskleisti jo mokymąsi skatinančias priežastis
	Mažai sąmoningi	Nuostatos
	Nesąmoningi	Nesąmoningas pasidavimas grupės nuostatoms, pažiūroms
Pagal reikšmę asmeniniam gyvenimui	Biologiniai	
	Socialiniai	
	asmeniniai	

Sudaryta remiantis L. Jovaiša (2007)

Reikėtų paminėti, kaip klasifikuoja mokymosi motyvus Lietuvos edukologijos klasikai.

B. Bitinas (1981) išskyrė tris mokymosi motyvų grupes:

1. išsilavinimo motyvai, siejami su moksleivio ateities planais, jo socialiniu įsitvirtinimu visuomenėje bei tarp bendraamžių, tėvų lūkesčiais, taip pat pareigos savo kraštui;
2. pažinimo interesai, t.y. atrenkamasis požiūris į mokymo procese nagrinėjamus objektus, pažinimo aktyvumas, t.y. įgyvendintas siekimas sužinoti mokymosi veiklos vertybių traktavimą;

3. savirealizacijos motyvai, visų pirma išreiškiami pasitikėjimu savimi, savo galimybių vertinimu.

Juška (1976) nustatė tokius paauglių mokymosi motyvų lygmenis:

1. ateities motyvas (noras įgyti tam tikrą profesiją, turėti galimybę mokintis technikum(universitete), išaugti išsilavinusiu žmogumi, būti naudingu savo tėvynei);
2. prestižo motyvas (geru mokymusi siekiama užimti garbingą vietą klasės, mokyklos kolektyve, šeimoje, tarp artimųjų);
3. pažintiniai interesai kaip mokymosi motyvas (mokomasi, kai įdomiai, patraukliai dėstoma, kai atskleidžiamas naujas, nepatirtas pasaulis, kai įgytos žinios pasirodo svarbios praktikoje, kai įveikus sunkią užduotį jaučiamas pasitenkinimas);
4. pareigos motyvas (jis suvokiamas asmenybės vietos gyvenime, visuomenėje suvokimu, pasirengimu vykdyti visuotinai priimtas moralės normas, pasiruošimas naudoti jėgas, reikalingas sunkumams įveikti);
5. mėgstamo, gerbiamo žmogaus įtakos motyvas;
6. prievartos motyvas (mokomasi, siekiant išvengti galimų nemalonumų (Rupšienė, 2000)

Mokymosi motyvacija padeda žmogui orientuotis į tikslą, suvokti, kiek laiko reikės pasiekti tikslui, ar reikės pastiprinimo ir kokio, analizuoja būtinas mokinio žinias, sugebėjimus, įgūdžius, pažadina jo jautrumą pagalbai iš išorės, turi įtakos mokymosi kokybei ir mokymosi pasekmėms (Ruggiero, 1998).

Motyvacijos sąvoka padeda suprasti elgesio, mokymosi ir išmokimo faktus. Motyvacija paaiškina, kas elgesį gali pastiprinti, orientuoti į tikslą ir kodėl atitinkamai laiko yra skiriama vienam ar kitam mokymosi dalykui, užduočiai. Motyvacija yra priežastiniais ryšiais susieta su mokymosi rezultatais – ji yra ir „priemonė siekti mokslo pažangumo ir kartu gilintis mokymo proceso rezultatais“ (Gage ir Berliner, 1994).

Kraštutinių sociologizuojančių pažiūrų atstovas J. B. Watsonas manė, kad žmogus tarsi biliardo kamuoliukas ant tuščio stalo – nejuda, kol jo kas nors nepaliečia iš išorės. Šiuo požiūriu vaiko poelgius ir tai, kas jame vyksta, lemia tik išoriniai poveikiai. Norint, kad vaikas tinkamai elgtųsi, pakanka jį atskirti nuo visų kitų podirgių ir veikti pasirinktu būdu. Taip galima formuoti ne tik elgesį, bet ir motyvus.

B. F. Skinneris, tyrinėdamas elgesio ir išmokimo dėsningumus, nustatė, kad, norint išmokyti konkretaus elgesio, svarbu atrasti tinkamus pastiprinimus, jų pateikimo būdą ir kartojimų skaičių. Žmogus, net retai patirdamas jam svarbų pastiprinimą, su juo susijusią reakciją naudoja

visą gyvenimą, norint pakeisti nepageidaujamą elgesį, būtina pašalinti neigiamo pastiprinimo šaltinius. Galimas pirminis pastiprinimas, pavyzdžiui, maistu, miegu, ir antrinis (sąlygiškas), pavyzdžiui, pinigais, kitų žmonių pritarrimu ir kt. Taigi, stebėdamas žmogaus elgesį ir jį patį, galima suvokti, kokio pastiprinimo jam labiausiai reikia, kad pasikartotų tam tikras elgesys.

Neobiheviaristai N. E. Mileris ir J. Dollardas norėjo išaiškinti pagrindinius motyvacijos dėsningumus, kurie pasireiškia kiekvienu atveju. Jie vartojo draivo sąvoką. Draivas – veiksnys, kuris sukelia veiksmus, bet nelemia jų pobūdžio. Pirminių draivų yra nedaug (alkis, skausmas). Jų dėka atsiranda antriniai draivai. Reikšmingiausi iš jų – nerimas ir baimė. N. E. Millerio ir J. Dollardo tyrimai įrodė didelį žodžio ir kalbos vaidmenį asmenybės motyvacijai. Pasak jų, ištartas arba išgirstas žodis sukelia labai stiprius draivus.

Geštalt psichologijos atstovai K. Levinas mano, kad asmenybės pradžia yra energija. Jis sako, kad tam tikroje asmenybės dalyje atsiradus įtampai, pažeidžiama visos sistemos pusiausvyra. Asmenybė, kaip sistema, skuba pusiausvyrą sugrąžinti ir gausina psichinę energiją. Kai tik susidaro pusiausvyra energija nebegaminama. Tokią įtampą ir nepusiausvirą sukelia poreikiai, ketinimai arba norai. Kai vienoje srityje poreikis sukelia įtampą, kuri daro spaudimą gretimai sričiai, žmogus pradeda veikti (Butkienė ir Kepalaitė, 1996).

Humanistinė A. Maslow poreikių hierarchijos teorija sako, kad pirmiausia turi būti patenkinami įgimti pagrindiniai poreikiai. Neįgyvendintas žemesnio lygmens poreikis gali likti dominuojančiu ir neleisti išsiskleisti aukštesnio lygmens poreikiui.

A. Maslow pripažįsta ir aplinkos, kaip motyvacijos šaltinio, įtaką. Jis mano, kad į aplinkos poveikius žmogus gali išmintingai ir protingai atsakyti.

Mokymosi motyvai atskleidžia vidinę mokymosi logiką. Jų nežinant negalima suprasti, kodėl mokinys siekia arba nesiekia tikslo, negalima atspėti jo poelgio prasmės. Motyvų gali būti daug ir prieštaringų. Kai taip yra, mokinys patiria vidinį konfliktą. Skirtingų motyvų samplaikoje atsispindi prieštaravimai tarp leidžiamo ir draudžiamo, tarp asmeninių ir grupės interesų. Mokinio apsisprendimą, poelgį lemia tai, koks motyvas nugalė. Prieštaringų motyvų kova mokiniui gali būti labai skausminga.

Kas šią kovą laimės, priklauso nuo asmenybės brandumo – mokinio vertybinių nuostatų, idealų, įsitikinimų, valingumo ir aukštų jausmų, taip pat nuo šeimos narių ir mokytojų elgesio (Butkienė ir Kepalaitė, 1996).

Dažnas vaikas pradedantis lankyti mokyklą jau pasižymi tam tikrais mokymosi motyvacijos ypatumais, beveik visi jie nori mokytis. Paauglystėje mokymasis tampa ne toks reikšmingas, koks buvo pradinėse klasėse.

Paaugliai skiriasi savo požiūriu į mokymąsi, nuostatomis mokyklos atžvilgiu, mokymosi motyvacija. Skiriasi jų požiūriai į mokomuosius dalykus ir mokymosi veiklą: vieni dalykai atrodo visiškai neįdomūs ir neverti pastangų, kitų dalykų pamokos laukiamos su nekantrumu. Toks dalykų skirstymas dažniausiai nulemtas dviejų dalykų:

1. Pažintinių ir profesinių interesų (kai kurie dalykai mokiniams atrodo nepaprastai įdomūs, jiems skiriama daug dėmesio po pamokų, lankomi papildomi užsiėmimai – tai gali būti tik stiprus interesas, bet gali rodyti moksleivio profesines aspiracijas).
2. Santykių su mokytojais (mokiniam patinka tie dalykai, kuriuos dėsto mėgiami mokytojai; simpatijų nesukeliantis mokytojas atstumia ne tik nuo savo dalyko, bet silpnina ir moksleivio mokymosi motyvaciją apskritai).

Augant kinta moksleivių santykiai su mokytojais. Paaugliai, kurie mokosi dalykinėje sistemoje ir su kuriais dirba jau keli pedagogai, palaiko gana skirtingus santykius su įvairiais mokytojais: vienus myli, su kitais nenori turėti nieko bendra, tretiems abejingi. Paaugliai vertina išmanančius savo dalyką, griežtus, bet teisingus, geranoriškus vaikams, įdomiai ir aiškiai dėstančius mokomąją medžiagą, sąžiningai ir teisingai vertinančius, objektyvius mokytojus. Ypač vertinama pedagogo erudicija ir mokėjimas bendrauti su moksleiviais (Ruggiero, 1998).

Taip pat kinta ir paauglių mokymosi motyvai. Taip vyksta visų pirma dėl to, kad pats mokymasis įgyja naują prasmę – moksleivis pradeda suvokti, kodėl reikia mokytis ir kodėl verta stengtis mokykloje, kad ir kaip būtų sunku ir reikalautų daug pastangų. O kiti atvirkščiai – nepasitikintys savimi, užgauliojami bendraamžių, patiriantys įtampą dėl neigiamų pažymių, praranda mokymosi motyvaciją, domėjimąsi viskuo, išskyrus bendraamžiais.

Valstybės lygmens ugdymo turinį reglamentuojantys dokumentai sudaro prielaidas šalinti mokymosi motyvaciją slopinančius veiksnius. Bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose (2003) ugdymo procesas apibrėžiamas kaip aktyvus interpretacinis mokinio santykis su mokomąja medžiaga, suteikiantis galimybę mokiniui plėtoti savo galias, vertybių sistemą ir praktinės veiklos gebėjimus. Ugdymo procese mokytojas turėtų taikyti mokymo ir mokymosi metodus, skatinančius aktyvią mokinio veiklą, bendradarbiavimą, savarankiškumą, kūrybiškumą, atsakomybę (Butkienė, 1996).

M. Knowles (1993) integruodamas visa žinomas motyvacijos teorijas į vieną schemą, teigia, kad kiekvieno elgesio aktą lemia poreikiai (motyvuojančios jėgos) ir psichologinė aplinka. Jis akcentuoja, kad mokymosi poreikis atsiranda, kai besimokantysis pajunta neatitikimą tarp esamos kompetencijos ir norimos (siekiamos). Gali įtakoti aplinkos reikalavimai. Poreikis kyla, kai yra neatitikimas kuo individas yra dabar, ir kuo jis norėtų (galėtų) būti, tai yra, tarp tikrovės

ir aspiracijų. Autoriaus teigimu, kai individas identifikuoja, kuo jis yra dabar ir kuo norėtų būti, jo mokymosi motyvacija auga.

D. Beresnevičienės (1995) atlikti tyrimai rodo, kad siekiant didesnio socialinio pripažinimo, daugiau bendrauti, išreikšti save, tenkinti savo estetinius bei saviaktualizacijos poreikius, kyla ir noras mokytis.

N. Levitovas (1960) rašė, kad mąstymas, supratimas yra mokymosi pagrindas, bet šito pagrindo nebus, jei mokymasis bus nemotyvuotas, jei moksleiviai neturės sąmoningo požiūrio į mokomuosius užsiėmimus. Teigiamą mokymosi motyvaciją skatina sėkmė, aukštesni nei laukti veiklos rezultatai, o bausmės ir nesėkmės, kai rezultatai neatitinka lūkesčių, ją mažina. Motyvacija gali būti mokinio sėkmingo arba nesėkmingo mokymosi priežastis.

1.1.1. Vidiniai ir išoriniai motyvai

Moksleivio mokymąsi lemia įvairūs motyvai. Tačiau įvairių motyvų vertė nevienoda: vieni motyvai labiau skatina mokytis, kiti – mažiau; vieni motyvai turi daugiau motyvacijos galių jaunesniajame mokykliniame amžiuje, kiti – viduriniame ar vyresniajame.

Motyvacijoje skiriame vidinius ir išorinius veiksnius. Vidinių veiksmų, neretai dar vadinamų „asmeninėmis dispozicijomis“, ištakos glūdi pačioje asmenybėje; tai jo motyvai, poreikiai, tikslai, siekiai, interesai, emocijos. Išoriniai veiksniai, dar vadinami „stimulais“, esti išorinės aplinkybės.

Kiekvienas žmogaus poelgis motyvuojamas tiek vidiniais (asmeninėmis dispozicijomis), tiek išoriniais (stimulais iš aplinkos) veiksniais. Vidiniai ir išoriniai motyvacijos veiksniai glaudžiai siejasi ir vieni kitus veikia. Turėdamas stiprias asmenines dispozicijas individas gali keisti aplinką bei aplinkos poveikį sau (Rupšienė, 2000).

Vidinė motyvacija. Mokymosi, kaip ir kitokio darbo bei elgesio, motyvų prigimtis įvairi. Kai kurie motyvai kyla iš paties subjekto. Yra poreikis suvokti, manipuliuoti, poreikis tyrinėti.

Mokymosi motyvai, nors ir kokie jie būtų, visada yra susiję su svarbiausių, fiziologinių ir aukštesniųjų, dvasinio augimo, poreikių patenkinimu.

Kai kurie motyvai atsiranda ir keičiasi mokantis arba įsigilinus į savo elgesį ar gyvenimo būties klausimus.

Stipriausią vidinę mokymosi motyvaciją sukelia vidinis džiaugsmas, lydintis išmokimą. Tai daugelis psichologų vadina vidiniu pastiprinimu. Dabar aišku, kad tai yra savipildos poreikio, kaip vidinės valios ir išminties energijos skleidimosi, įgyvendinimas.

Veiksmingiausia ir prasmingiausia mokymosi motyvacija yra susijusi su gyvenimo prasmės jausmu ir pačių žmogiškiausių savybių įsisąmoninimu. Ji kyla dvasinėje, socialinėje, kultūrinėje aplinkoje, kai visiškai įsisąmoninamas asmeniškasis patyrimas ir atsiranda galimybė savarankiškai spręsti. Tokią mokymosi motyvaciją palaiko nuolatinis konkrečių norų ir tikslų savarankiškas pasirinkimas bei įsisąmoninimas ir su tuo susijęs atsakingumo jausmas. Labai svarbu, kad vaikas pajustų, jog jis pats gali pasirinkti tikslą, dėtų pastangas jam įvykdyti ir kontroliuoti, kaip pavyko veiksmai ir koks gautas rezultatas. Skirtingi tikslai skirtingai motyvuoja žmogaus elgesį. Tai, be abejo, lemia nevienodas mokymosi ir gyvenimo pasekmes.

Paauglys ieško kontaktų su kitais žmonėmis, nori su jais suartėti, reikštis šeimoje, grupėje, būti mylimas, nori užsitikrinti vienmečių pasitikėjimą. Ir suaugęs, ir paauglys nori, kad kiti jį pripažintų ir priimtų tokį, koks jis yra, nori turėti gerą vardą. Savigarbos motyvas stiprina pasitikėjimą savimi, pajėgumą, įsitikinimą, kad esi kitiems reikalingas ir naudingas.

Kai šie siekimai ribojami, išgyvenamas silpnumas, bejėgiškumas arba menkavertiškumas. Paauglys bus neramus, nepatenkintas, jei negalės siekti savo svarbiausių tikslų, daryti tai, ką jis pajėgia.

Siekimas yra nuolatinis procesas. Mokinys, kaip ir suaugęs žmogus, nori matyti savo laimėjimų rezultatą – ne tik siekti, bet ir pasiekti tikintis, kad jis nebus blogesnis už numatytą. Laimėjimų motyvacijai priklauso viltis arba lūkestis, kad tikslas bus pasiektas be nesėkmės. Dėl to laimėjimo motyvacijai būdingos sėkmės vilties ir nesėkmės baimės emocijos. Ar darbas sėkmingas ar nesėkmingas, mokinys gali suprasti tik palygindamas savo rezultatus su kitų mokinių, dirbusių panašiomis sąlygomis, rezultatais. Tada sėkmės ar nesėkmės priežastimi laikomos savo vidinės psichinės ypatybės arba išorinės sąlygos. Mokinys, kuris dažnai savo nesėkmę priskiria išorinėms priežastims (pvz., uždavinio sunkumas, atsitiktinumai), vis labiau nepasitiki savo sugebėjimais, vidinėmis psichinėmis jėgomis. Tai labai silpnina jo mokymosi motyvaciją, pasitikėjimą savo jėgomis ir, aišku, viltį, kad darbą lydės sėkmė (Butkienė, 1996).

Vidinė mokinio mokymosi motyvacija tuo stipresnė, kuo mokymosi tikslai labiau dera su jo paties nusistatymu. Todėl svarbu mokiniui padėti geriau suprasti savo paties asmeninius, akademinus, socialinius, karjeros ir kitus tikslus. Mokiniam reikia suteikti galimybę pasirodyti, sutikti naujų žmonių, būti kurios nors srities ekspertais, matant galimybę augti, tobulėti, įgyti kitų pagarbą (Barkauskaitė, Motiejūnienė, 2004).

Švedų mokslininkas A. Franssonas (1978) rašė, kad vidinė mokymosi motyvacija yra viena iš būdingų ir svarbiausių mokymosi priežasčių, o išorinė vaidina didelį vaidmenį lūkesčiams ir rezultatų bei tikslo siekiam.

Išorinė motyvacija. Neretai moksleiviai vadovaujasi motyvais, kurių pradžia slypi jų aplinkoje, kitų žmonių laikysenoje bei tarpusavio santykiuose. Dauguma moksleivių mokosi todėl, kad „reikia“. „Reikia išmokti pamokas, nes liepė mokytoja“, „Reikia eiti į mokyklą, nes to reikalauja tėvai“ ir t.t. Tik pagalvojus, ką išgyvena mokinys, elgdamasis vardan tokio motyvo, galima suprasti, jog šitokia pseudomotyvacija, kilusi dėl netikuso tėvų ir visuomenės elgesio, žaloja asmenybę. Labai maža vilties, kad iš tokių moksleivių išaugs atsakingi, iniciatyvūs, išmintingi, mylintys save ir kitus žmones piliečiai.

Kita dalis vaikų ir jaunimo vadovaujasi dar negatyvesniu, baimės motyvu. Jie lanko mokyklą arba mokosi pamokas tik todėl, kad bijo būti nubauti. Todėl sukelia didelę sumaištį jų jausmų pasaulyje ir neurozes bei kitokias fizines ir dvasines negalias.

Tik tolima motyvacija – ateities, gyvenimo prasmės – teikia jėgų nugalėti kasdienius sunkumus, džiaugsmingai mokytis, augti harmoningai, dorai, išmintingai ir mylinčiai kitus žmones, laisvai kuriančiai asmenybei, sugebančiai palaikyti harmoniją Visatoje (Butkienė, 1996).

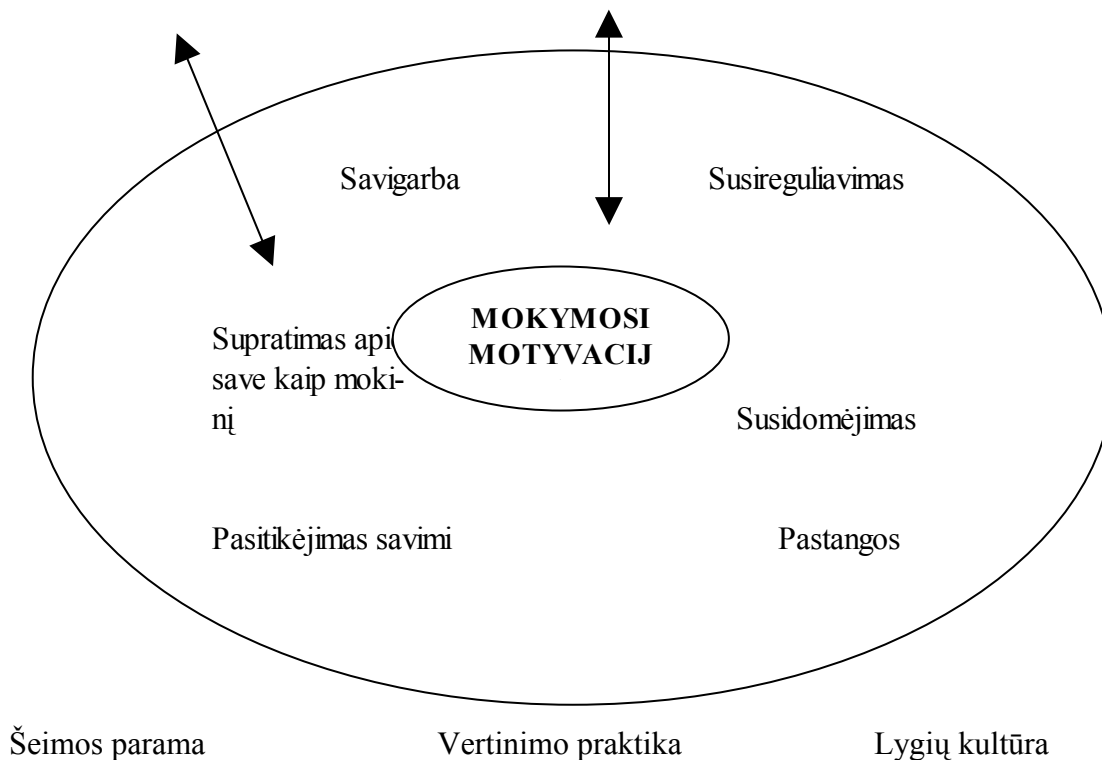
Manoma, jog vienas svarbiausių faktorių, lemiančių vaiko motyvaciją, požiūrį į mokymąsi, mokyklą kaip organizaciją, yra vaiko savijauta mokykloje. Bloga mokinio savijauta, psichologinio komforto jautimas mažina intelektualinės veiklos galimybes, moksleivio darbingumą, apsunkina bendravimą su kitais žmonėmis, skatina tų situacijų, kurios sukelia nemalonius išgyvenimus, potyrius, žemesnį savės vertinimą. Tokie mokiniai neadekvačiai vertina savo sugebėjimus, patys save.

1 paveikslas

Mokyklos etosas

Mokymo planas

Pedagogika

1.2. SAVĖS VERTINIMO PROBLEMA

1.2.1. MOKINIŲ SAVIVERTĖ

Paauglystė yra metas, kai aktyviai sąveikaujant su socialine aplinka intensyviausiai formuojasi žmogaus savęs suvokimas ir vertinimas, kuris turi reikšmingas pasekmes asmens adaptacijai ir gerbūviui. Anot J. Laužiko (1993), paaugliams būdingas perėjimas nuo išorinio pasaulio analizės prie savo vidinio pasaulio analizės. Todėl paauglys tampa labai jautrus informacijai, kaip jis atrodo situ žmonių akimis, pagal tai analizuoja savo asmenybę ir formuoja savęs vertinimą.

Apibūdinant savęs vertinimą, pagrindinis vaidmuo teikiamas žmogaus jausmams, tam, ką jis jaučia ir išgyvena savo atžvilgiu. Pavyzdžiui, aukštai save vertinantis žmogus išgyvena pasididžiavimo savimi, savosios vertės jausmą, o žemai save vertinantis, priešingai – nepasitenkinimo savimi, menkavertiškumo jausmus (Ramanauskienė, Valantis, Endriulaitienė, 2006).

Psichologinėje literatūroje egzistuoja daug savęs vertinio aprašymo tipų. Psichologas Branden, kalbėdamas apie savivertę išskiria joje du tarpusavyje susijusius elementus:

1. asmeninio veiksnio pajautimą;

2. asmeninės vertės jausmą.

„Savivertė yra mano proto – psichikos, mano sąmoningumo ir mano asmens vertinimas plačiąja prasme“ (Branden, 1993.).

Pasak įvairių autorių, savęs vertinimas (self – esteem, self – appraisal, self – assesment, self – attotude, self – evaluation, self – rating) – individo savo paties, savo galimybių, savybių ir vietos tarp kitų žmonių vertinimas. Šeimos psichoterapeutė Satir teigia, kad savosios vertės pajautimas išsilieja dorumo, sąžiningumo, atsakomybės, užuojautos ir meilės jausmais. Save gerbiantis žmogus jaučia savo svarbą, pasitiki savo kompetencija, sugeba prašyti pagalbos, jis nenusistato kaustančių jausmus taisyklių ir pripažįsta save kaip visą žmogišką būtybę (cit. pagal I. Bulotaitę, 1995).

Psichologijos žodyne (1993), savęs vertinimas (angl. self – evaluation) apibūdinamas kaip individo savęs paties, savo galimybių, savybių ir vietos tarp kitų žmonių vertinimas.

Savęs vertinimas – nuostata į save patį. Tai momentinis savęs vertinimo, išskyrimo iš aplinkos rezultatas. Asmenybė sprendžia apie save ne tik iš aplinkinių nuomonės, bet ir lygindama save su kitais žmonėmis (Valickas, 1991). Adekvačiai suvokdamas savo vertę, mokinys numato savo svarbą, supranta savo kompetencijos ribas, žino savo realias galimybes, realiai suvokia savo sugebėjimus, žino teises ir pareigas, išlaiko tarp jų pusiausvyrą. Taigi savęs vertinimas – tai tikrosios vertės ir svarbos suvokimas, leidžiantis būti atsakingam už save ir atsakingai elgtis su kitais. Mokiniai, turintys neadekvatų savęs vertinimą, nepasitiki kitais, dažnai yra vieniši, apatiški ir abejingi tiek sau, tiek aplinkiniams.

Psichologija pripažįsta, kad savivertė yra vienas iš reikšmingiausių, jei ne pats reikšmingiausias, raktas žmogaus elgesiui suprasti. Norint psichologiškai žmogų suprasti, privalu visų pirma suvokti jo savivertės pobūdį ir tas normas, pagal kurias jis save vertina. Kaip mes save vertiname lemia ir tai kaip mes vertiname kitus (Paškus, 1996).

Savęs vertinimo tyrimai remiasi šiomis teorijomis:

1. Eriksono teorija;
2. Humanistinė psichologija Rogers darbai;
3. Rosenberg Aš koncepcijos teorija;
4. James teorija.

Į Aš – koncepcijos prizmę Erikson (1968) žiūri pro – ego identiteto prizmę. Ego – identiteto ištakos yra „kultūriškai reikšmingi pasiekimai“. Erikson identiškumą apibrėžia kaip žmogų pakraunančią psichinę energiją. Jis kritikuoja tokias sąvokas kaip „saviaktualizacija“, „savivertė“, „Aš vaizdas“ laikydamas jas statiškomis, kai tuo tarpu jo nuomone, pagrindinė jų savybė yra dinamizmas, identitetas niekada nepasiekia galutinio taško, nėra kažko nekintamo,

kuris vėliau galėtų būti panaudojamas kaip paruoštos asmenybės instrumentas. Erikson teigia, kad ego – identiško jausmas yra optimalus, kai žmogus turi vidinį pasitikėjimą nukreiptą į savo gyvenimo kelią. Šiame procese svarbu ne tik konkretus individualios patirties turinys, kiek sugebėjimas priimti skirtingas situacijas kaip atskiras visumos puses (cit. pagal B. S. Berns, 1986).

Humanistinės teorijos atstovai teigia, kad kiekviena asmenybė turi savirealizacijos poreikį, glūdintį pačioje žmogaus prigimtyje; asmenybė yra aktyvi, orientuota į augimą ir tobulėjimą, siekiant vidinės harmonijos. Tai pasiekama turint adekvatų savęs vertinimą. Humanistai išskiria paauglystės tarpsnį, kuriame formuojasi ypač sudėtinga asmenybės struktūra – „aš“ vaizdas ir glaudžiai susijusi su juo saviugdos sistema bei savęs paties ir aplinkinių vertinimas.

Rogers kalbėdamas apie savęs vertinimą teigia, kad jau Aš vystymosi stadijose aplink formuojasi vertinimai ir nuostatos, suteikdamos jam „gero“ ar „blogo“ kokybę. Įsisąmoninimas šių vertinamųjų momentų įsipildo kultūros, kitų žmonių, taip pat savęs paties sąveikoje.

Rogers teorija teigia:

1. žmogus gyvena savo individualiam ir subjektyviam pasaulyje;
2. Aš – koncepcija vystosi sąveikaujant su aplinka;
3. Aš – koncepcija – tai savęs priėmimo sistema. Būtent Aš – koncepcija, o ne tariamas realusis Aš turi reikšmės asmenybei ir jos elgesiui;
4. Aš – koncepcija tampa reikšminga determinante atsakomųjų reakcijų į individo aplinką;
5. kartu su Aš – koncepcija vystosi pozityvaus aplinkinių vertinimo poreikis, nepriklausomai nuo to ar jis yra įgytas ar įgimtas. Rogers mano, kad šis poreikis vystosi socializacijos procese į kurį galima žiūrėti iš asmenybės saviaktualizacijos taško.
6. pozityvaus požiūrio į save poreikis arba savigarbos poreikis taip pat vystosi į pozityvaus kito požiūrio į save sąveikoje;
7. kadangi pozityvus požiūris į save vystosi priklausomai nuo kitų vertinimo, gali atsirasti nesutapimas tarp realios individo patirties ir jo poreikio pozityviam vertinimui. Taip išsivysto nesutarimas tarp Aš ir realios patirties, išsivysto psichologinė dezadaptacija. Tai veda prie selektyvumo priimant arba atmetant patirtį neteisingai ją interpretuojant;
8. žmogaus organizmas yra visuma. Rogers priskiria jam vieną vidinį saviaktualizacijos motyvą;

9. Aš – koncepcija – tai ne paprastas patirties kaupimo procesas, nulemtas reakcijų ir kitų įsivaizdavimo primetimas. Aš – koncepcija – tai sistema. Vieno jos aspekto pakeitimas gali pilnai pakeisti visumą (cit. pagal B. S. Berns, 1986).

Rosenberg Aš koncepciją aprašo santykyje su turiniu, struktūra ir dimensija. Aš koncepciją dalina į tris dalis: 1) realusis Aš t.y. kaip žmogus save suvokia; 2) pageidaujamas Aš – t.y. koki norėtų save matyti; 3) reprezentuojantis Aš – t.y. kaip save pateikia kitiems. Pageidaujamas Aš skirstomas į tris kategorijas. Pirmoji – idealusis Aš, kuris dažniausiai yra nepasiekiamas ir dėl to sukelia stresą, padidintą savikritiką ir pažeidžiamumą. Jam priešpastatoma priimta (įpareigojanti) Aš koncepcijos dalis, susidedanti iš pageidaujamų ir tuo pačiu realistiškų įsivaizdavimų apie save. Moralinis Aš – trečioji koncepcijos kategorija, apimanti visa tai ką turime, privalome daryti. Pasak Rosenberg reprezentuojanti Aš koncepcijos dalis labai priklauso nuo situacijos ir stipriai susijusi su įvairiausiomis rolėmis, kurios priimamos skirtinguose kontekstuose (cit. pagal Flammer, Alsaker, 2002).

Naujausi tyrimai rodo, kad dar vaisiui esant iščiose motinos savijauta gali turėti įtakos savęs vertinimui. W. G. Axinn, J. S. Barber (1998) teigia, kad kūdikio nelaukimas gali turėti ilgalaikį neigiamą poveikį subjektyviems vaiko savijautos aspektams bei savęs vertinimui.

Anot I. Gailienės (1995) asmenybės savivertės formavimąsi bei jo kitimą lemia trys mechanizmai: savo elgsenos įvairiose situacijose, savo veiklos rezultatų stebėjimas ir analizė; socialinis palyginimas – asmenybė nuolat lygina savo ir kitų poelgius ir veiksmus ir vertina save pagal jų panašumus ir skirtumus; aplinkinių vertinimai – asmenybė tarsi „susiurbia“ kitų, ypač reikšmingų žmonių vertinimus ir jais vadovaujasi, vertindama save.

N. L. Gage, D. C. Berliner (1994) pabrėžė, jog koreliaciniai tyrimai rodo reikšmingą teigiamą pažangumo ir savivaizdžio santykį, bet šie duomenys dar nepasako, kuris kintamasis yra kurio priežastis. Autorių teigimu, mokinių sėkmė mokykloje gali rodyti jo palankumą sau ir teigiamą savo sugebėjimų vertinimą, bet iš mokinio savigarbos negalima spręsti apie jo sėkmę mokykloje. Kiti autoriai mano, kad pagal mokinio savigarbą galima prognozuoti jo sėkmę mokykloje ir skatinti jo smalsumą bei motyvaciją spręsti besikeičiančius uždavinius (Beresnevičienė, Markovienė, Eidukevičius, 1999).

Moksleivių nepažangumas, nenoras mokytis susijęs ne tik su moksleivio gabumais, bet ir su tam tikrais asmenybės ypatumais. Be to yra nuomonė, kad žemas savęs vertinimas yra mokinio nepažangumui įtakos turintis veiksnys (Valickas, 1991). Tą pačią mintį palaiko ir kiti autoriai (Beresnevičienė, Markovienė, Eidukevičius, 1999) jie teigia, kad menkas savęs vertinimas nesukelia mokymosi problemų, bet gali turėti tam įtakos.

Atlikus tyrimus buvo pastebėta studentų tarpe reikšmingas ryšys tarp teigiamo savęs vertinimo ir pažangumo, t.y. kuo aukštesnis pozityvus savęs vertinimas, tuo aukštesnis ir geresnis pažangumas (Petrulytė, 1985).

Savęs vertinimas formuojasi įsisavinant aplinkinių vertinimus, asmenybei sąveikaujant su aplinkiniu pasauliu, analizuojant savo laimėjimus bei veiklos rezultatus, lyginant su kitų žmonių laimėjimais. Todėl neadekvatus savęs vertinimas gali atsirasti ir tada, kai, vertindamas save žmogus remiasi pašaliniais faktoriais arba neesminiais kriterijais, neteisingai apibendrina savo veiklos epizodus, pasirenka labai aukštus arba žemus palyginimo standartus. (Valickas, 1991).

Kai kurie tyrimai atskleidė, kad iš keturių pagrindinių paauglių socialinio palaikymo šaltinių (tėvų, mokytojų, bendraamžių ir artimų draugų), tėvų palaikymas ir bendraamžių požiūris labiausiai įtakoja paauglių savęs vertinimą. Dauguma autorių pripažįsta, kad paauglystėje savęs vertinimas yra labai susijęs su bendraamžiais bei jų įvertinimu. Paauglys nuolat savęs klausia, koks jis yra tarp kitų, kaip jis turi elgtis, kiek jis panašus į kitus savo bendraamžius. Tyrinėjant tėvų įtaką paauglių savęs vertinimui, buvo nustatyta, kad paauglystėje kinta tėvų ir labai padidėja bendraamžių įtaka savęs vertinimui, palyginant su ankstesniais amžiaus tarpsniais. Tėvų požiūris pradedamas vertinti tik kaip tam tikras galimo požiūrio variantas. Analizuojant tėvų įtaką paauglių savęs vertinimui, psichologai nurodo, kad bene svarbiausia yra surasti pusiausvyrą tiek tarp tėvų vadovavimo bei kontrolės savo vaikui, tiek tarp emocinių tėvų ir paauglių tarpusavio santykių (Ramanauskienė, Valantis, Endriulaitienė, 2006).

Tyrimo rezultatai (Paauglių savęs vertinimo bei santykių su bendraamžiais ir tėvais sąveikos ypatumai, 2006) patvirtino, kad savęs vertinimas mažėja blogėjant santykiams su bendraamžiais. Taip pat buvo rastas statistiškai reikšmingas ryšys tarp mergaičių savęs vertinimo mažėjimo ir blogų santykių su tėvais. Tyrimo rezultatai patvirtino išsikelto hipotezę, kad savęs vertinimas turi stipresnį ryšį su santykių kokybe tarp paauglių ir bendraamžių nei su santykių kokybe tarp jų tėvų, tačiau tik berniukams (Ramanauskienė, Valantis, Endriulaitienė, 2006).

Paaugliai jaučiantys tėvų palaikymą, supratimą aukščiau save vertina nei tie, kurie nesutaria su tėvais. McCormik, Kennedy (2000) teigia, kad paauglių savęs vertinimui turi įtakos šeimos sudėtis. Pasak autorių, nepilnose šeimose augančių vaikų savęs vertinimas mažesnis, nei vaikų augančių pilnose šeimose (Beresnevičienė, Anziulytė, 2004). Tą pačią mintį patvirtina ir I. Tilindienės (2006) tyrimo rezultatai.

Visais atvejais savęs vertinimui ir jo ištakoms reikia skirti ypatingą dėmesį, kadangi iškreiptas savęs vertinimas gali apsunkinti normalų asmenybės vystymąsi, įtakoti jo veiklos rezultatus. (Valickas, 1991).

1.2.2. Paauglių ugdymas(is) bendraamžių grupėje

Paauglystė yra biologinių, sociologinių ir socialinių pokyčių metas. Paauglys susiduria su užduotimis, kurias išsprendęs sėkmingai įžengia į suaugusiųjų pasaulį. Jis turi įgyti nepriklausomybės, atrasti savo tapatumą, atsiranda poreikis atsiskirti nuo tėvų ir susitapatinti su bendraamžių grupe (Ramanauskienė, Valantinas, Endriulaitienė, 2003).

Kiekvienam amžiaus tarpsniui priskiriamos tam tikros vystymosi užduotys. Jaunesniajam paaugliui, 12 – 18 metų jaunuoliui kyla tokios vystymosi užduotys:

1. fizinio brendimo;
2. formalių operacijų atlikimo (pagal Piaget);
3. emocinio vystymosi;
4. pritapimo prie bendraamžių;
5. draugystės su priešingos lyties asmenimis užmezgimo.

Vyresnysis paauglys, sulaukęs 18 – 22 metų amžiaus, susiduria su šiomis užduotimis:

1. autonomiškumo įgijimo (atsiskyrimas nuo tėvų);
2. lyties indetiteto;
3. moralinių vertybių interiorizavimo;
4. profesijos pasirinkimo.

Kiekvienai vystymosi stadijai būdingi tam tikri reikšmingi santykiai. Iš pradžių vaikui užtenka mažos grupelės žmonių, su kuriais palaikomi reikšmingieji santykiai, vėliau jų būrys didėja. Vaikystėje, paauglystėje ir jauno suaugusiojo amžiuje tarpusavio santykiai plėtojasi, intensyvėja, svarbiausių asmenų grupė didėja.

Jaunesniojo paauglio svarbiausius reikšminguosius santykius sudaro santykiai su bendraamžiais bei tais asmenimis ar jų grupėmis, kurie padeda jam atrasti save, nustatyti savo tapatybę. Į vyresniojo paauglio reikšmingųjų santykių ratą įtraukiami ir lyderiai bei tam tikrų vaidmenų modeliai, kitaip tariant, herojai kaip asmenybės identifikavimo modeliai (Beresnevičienė, 2003).

Remiantis C. Rodžerso mintimis, tapatumo jausmas leidžia mums pamatyti save tokius, kokie mes esame: kuo mes buvome, kas mes esame šiandien ir kuo būsimė rytoj. Ypač aktuali tapatumo paieška paauglystėje siekiančiam identifikuoti savo vaidmenį suaugusiųjų visuomenėje. „Sėkmingai asmeninis tapatumas pasiekiamas tada kai tampama visiškai funkcionuojančia asmenybe” (Žukauskienė, 1996).

C. Rodžerso nuomone, ar tampama visiškai funkcionuojančia asmenybe dalinai priklauso nuo pasirengimo būti atviriems patirčiai. Paauglystė - tai laikas tokiam atvirumui pasiekti. Paauglys linkęs eksperimentuoti naujomis idėjomis siekia pažinti skirtingus gyvenimo aspektus.

„Žmogų augti skatina ir tam sąlygas sudaro besąlygiškos pagarbos nuostata, t.y. vertinantis, ne smerkiantis ar teisiantis, bet priimantis požiūris į jo jausmus, poreikius, norus jo pasirinktas vertybes, tokioje aplinkoje žmogus vis labiau tampa pats savimi: jis „nusimeta“ kaukes, atsisako „fasadinio“ elgesio, jam primestų nuomonių bei įsitikinimų, eina tikrosios savasties link” (Lepeškienė, 1996,). Mokytojas turi padėti paaugliui tapsmo procese ir į jį žiūrėti, kaip į unikalų, nepakartojamą, todėl besąlygiškai vertingą. Nieko negali būti blogiau, kaip bausti žmogų norint jį ko nors išmokyti. Tik pozityvi pažiūra visada suteikia jėgų veiklai. V. Satir nuomone, visų tarpusavio nesusipratimų, nesugebėjimo mokytis ir ilgalaikių asmenybės problemų pirmoji priežastis - nelygiateisiškas bendravimas.

Paauglys pereina prie asmeninės, individualios pažiūrų sistemos, kuri panaudojama jo gyvenimiškai patirčiai interpretuoti. Šiuo požiūriu yra įdomi Adlerio „gyvenimo stiliaus teorija”, kurioje iškeliamos individualios žmogaus galimybės, individualios pažiūros. „Prasmingas savęs atradimas priklauso nuo didėjančio protinio brendimo laipsnio, savo galių bei talentų tobulėjimo ir pasaulėžiūros plėtotės.” (Butkienė, Kepalaitė, 1996,).

Tačiau ne visų paauglių vertybių sistema būna unikali. Nemaža jų dalis tiesiog mechaniškai kartoja savo tėvų pažiūras, vertybes, įsitikinimus paprastai yra gynybiški, tie kuriems nepavyksta pasiekti asmeninės idealų sistemos paprastai saugo save nuo naujos gyvenimiškos patirties, tolesnio tobulėjimo, negali pasinaudoti savo patirtimi ir įvertinti savo galimybių. Šie paaugliai iškreipia realybę, kuria stereotipus, ribotus problemų sprendimo būdus.

Paauglio tapatumo raidoje reikia atsižvelgti į daugelio procesų raidos sąveiką: fizinį brandumą, socialinį patyrimą, kognityvinę raidą.

Remiantis Eriksono teorija, paauglystė - tai tapatumo arba vaidmenų sumaišties periodas. Eriksonas lemiamais raidos proceso veiksniais laikė ne tik paties individo brendimą ir vidinį dinamizmą, bet tokią pat reikšmę skyrė socialinės aplinkos sąlygoms. Psichoanalitikas paauglystę vertina kaip svarbiausia formuojantis tapatumui. „Tik paaugliui suteikiama tiek daug laiko tyrinėti, įsivaizduoti ir eksperimentuoti su savo tapatumu. Jis, norėdamas išspręsti kylančias problemas, turi nemažai laiko svarstyti, mąstyti....” (Žukauskienė, 1996)

Tačiau ne visi paaugliai pasinaudoja jiems skirtu laiku. Jie priima sprendimus skubotai, per daug anksti pereina į suaugusių visuomenę visai tam nepasiruošę. Tokie paaugliai neišmėgina savo unikalaus asmeninio tapatumo ir priima jam priskiriamus vaidmenis, tėvų vertybes.

Kai kurie paaugliai patiria tapatumo difuziją, prisiėmę kelis skirtingus tikslus ar vertybes (tėvų, bendraamžių ar platesnės visuomenės) nesistengia surasti savo tapatumo ir tada sunku vykdyti įprastinius šiam amžiui keliamus reikalavimus(atlikti mokyklines užduotis, susirasti draugų, mąstyti apie ateitį). Paauglys, kuriam nesiseka išspręsti tapatumo krizės, būna visiškai pasimetęs ,nesupranta, kas jis, kuo nori būti, koks jis kitų žmonių akyse.

Galimas trečias paauglio tapatumo variantas. Tai neigiamas identiškumo krizės sprendimo būdas, kai paauglys renkasi negatyvų tapatumą. Jis negali atlikti vaidmenų, kurių iš jo tikisi tėvai, visuomenė, jis elgiasi priešingai, negu iš jo reikalaujama.

Pasak R. Želvio (1994), paauglių elgesys labiau nei kitais amžiaus tarpsniais priklauso nuo bendraamžių įtakos, kadangi šiuo metu jau būna įgyta tam tikra nepriklausomybė ir ryšys su tėvais būna susilpnėjęs. Be to, santykiai su tėvais šiuo laikotarpiu yra lydimi prieštaringų jausmų: stiprus nepriklausomybės troškimas susipina su priklausomybės siekimu, meilė persipina su neapykanta, kyla konfliktai, susiję su skirtingų dvasinių vertybių ir socialinio elgesio normų vertinimu. Todėl daugelyje gyvenimo sferų paaugliai nebejaucia tėvų supratimo, o tėvai nebe visada supranta savo vaikus. Tuo tarpu bendraamžiai susiduria su panašiomis problemomis ir išgyvenimais bei padeda įveikti iškylančias problemas ar sunkumus, jų poveikis paaugliams raminantis (Ramanauskienė, Valantinas, Endriulaitienė, 2003).

Paauglys, pereidamas nuo sąjungos su šeima prie stipresnių ryšių su bendraamžiais, įgyja daugiau nepriklausomybės, paauglys nori vis daugiau priimti bendraamžių vertybių, siekia kažką drauge veikti. Bendraamžiai labai paveikia paauglio socialinį gyvenimą , todėl kai kurie autoriai kalba apie paaugliams būdingą atskirą visuomenę. Mead teigia, kad spartūs socialiniai pokyčiai sukelia atotrūkį tarp kartų ir todėl didėja bendraamžių grupės įtaka paauglio socializacijai.

Paauglių grupių fenomenas daugelyje visuomenių yra universalus. Jos egzistuoja Vakarų ir Rytų šalyse. Nustatyta, kad labai svarbūs paauglio santykiai šeimoje, nes kuo jie blogesni tuo paauglį labiau veikia bendraamžiai.

Colemanas paauglių draugystės raidą suskirsto į 3 etapus:

- 1) 10 - 11m. vaikai pradeda draugauti žaisdami (draugas tas su kuriuo patinka žaisti).Jų draugystė nenutrunka net perėjus į kitą mokyklą.
- 2) 14 - 15 m. paauglių draugystę sieja abipusis pasitikėjimas .Pagrindinė tikro draugo savybė šiuo laikotarpiu - nuoširdumas ,jautrumas, pasitikėjimas, o nepriimtinos - atstūmimas, išdavystė ir kt.
- 3) 18 - mečių draugystę sieja bendri interesai ir bendras veiklos suvokimas, padidėja pakantumas individualiems skirtumams ir mažėja baimė būti draugų užmirštam.

Mokykliniais metais grupės skiriasi pagal priklausomybę lyčiai, berniukai draugauja didelėse grupėse, o mergaitės buriasi į mažas grupes ar poras. Mergaičių draugystei būdingesnės emocijos : įtampa, pavydas, konfliktai, atstūmimas. Jos išgyvena pavydo jausmą ir baimę būti atstumtoms, todėl, anot Colemano, jų socializacijai svarbus artimumo ir priklausomybės siekimas. Berniukų draugiški santykiai orientuoti į bendrą veiklą , o mergaičių į socialinį pasitenkinimą , abipusį artumą.

Paauglių draugystė tampa vis artimesnė. Mergaitės labiau negu berniukai linkusios kurti mažas, išskirtines ir labiau integruotas grupes. Jos, pasirinkdamos drauges, daugiau dėmesio skiria socialinei patirčiai, o berniukai gali nekreipti dėmesio į socialinius skirtumus. Jie atsižvelgia į sportinius sugebėjimus, ypatingus socialinius įgūdžius.

14 - 16m. mergaičių draugystė yra stipresnė, abipusiškesnė nei berniukų. Jos stengiasi išlaikyti paslaptį, būti viena į kitą panašios keičiasi drabužiais. Mergaičių draugystė už berniukų yra brandesnė, tobulesnė, jos sugeba apie tai kalbėti, analizuoti. Berniukų draugystė ne tokia stipri, bet ji stabilesnė, patvaresnė, trunka ilgiau.

Paauglių grupes galima skirstyti į artimų draugų grupę (2 - 9 žmonės) ir platesnę grupę, kurią sudaro geri pažįstami (15 - 30). Platesnėje grupėje pradeda bendrauti priešingų lyčių paaugliai.

Paauglių tapsmui bendravimas bendraamžių grupėje yra labai svarbus įgyjant socialinę patirtį, laisvėjant nuo šeimos, formuojant individualią pažiūrų sistemą. Paauglys kuris yra nepriimtas į grupę - izoliuotas ar atstumtas , patiria neigimas emocijas, žemą savęs vertinimą ir t.t. Todėl nepaprastai svarbu išryškinti teigiamas jo savybes, ugdyti pasitikėjimą savimi, ruošti integracijai į bendraamžių tarpą (Žukauskienė, 1996).

2. ŠEIMA

2.1.ŠEIMA IR JOS ĮTAKA PAAUGLIŲ MOKYMUISI

Vaikas anksčiau buvo ir dabar yra nesuskaičiuojamais ryšiais susijęs su gyvenimu. Jis negali bręsti remdamasis vien savo prigimties vidinėmis jėgomis, nepaisydamas lemiamą įtaką turinčių socialinių-kultūrinių sąlygų. Jo socializacija tradicinėje visuomenėje vyko ne formaliose institucijose, o šeimoje, kaimo bendruomenėje, bendraamžių grupėje. Vaiko socializacija neįmanoma be trijų išankstinių sąlygų: visuomenės, kuri į savo gretas priimtą vaiką, įgimtų biologinių pradų, kad jais remdamasis vaikas galėtų socializuotis, ir žmogaus, su kuriuo vaikas užmegztų ryšius ir bendrautų.

Nepakeičiamas žmogiškumo modelis vaikui yra kitas žmogus. Žmogų pirmiausia ugdo kitas žmogus.

Individo sąveikos su aplinka socialinis kontekstas lemia jo žemą ar aukštą integracijos į visuomenę lygį. Tradicinėje visuomenėje iš įvairių socializacijos veiksnių svarbiausi yra šie: šeima, kaimo bendruomenė, bendraamžiai ir religija.

Šeimos, kaip ugdymo institucijos, tvirtumą rodo jos sugebėjimas įvairius aplinkos veiksnius panaudoti socializacijai. Nustatyta, kad kiekvienos naujos kartos socializaciją lėmė šeimos gyvenimo tikslų nulemtos įvairios funkcijos.

Tradicinėje šeimoje, kurioje vyko trijų kartų – vaikų, tėvų, senelių – sąveika, bendravimas buvo labai svarbus. Vaikai pirmiausia mokėsi iš žmonių, su kuriais tiesiogiai ilgą laiką bendravo.

Jaunąją kartą ugdant šeimoje, jai mokantis atlikti suaugusiųjų vaidmenį, tėvai visoje istorijos raidoje buvo svarbiausi ugdytojai. Bendras materialinis ir dvasinis tėvų bei vaikų gyvenimas sudarė palankias sąlygas vaikams perimti tėvų elgesį, nuolat iš jų mokytis. Tradicines vertybes į vaiko sąmonę tėvai diegė remdamiesi autoritetu ir pavyzdžiu, kurių dėka istoriškai susiformavęs tradicinio elgesio modelis tarnavo kaip vaikų elgesio etalonas.

Motina tradicinėmis priemonėmis kūrė vaiko charakterio bruožus, į jo sielą diegė ir plėtojo žmoniškumo pagrindus. Motina svarbiausius ugdymo tikslu laikė pirmiausia religinį ir dorovinį vaikų auklėjimą, o tėvas, kaip fizinio darbo organizatorius, - fizinį lavinimą. Tėvo racionalumą, valią, sprendimų tikslumą papildė motinos meilė, jautrumas, dosnumas, intuicija, kantrumas (Vasiliauskas, 2006).

„Šeima - svarbiausias veiksnys, nulemiantis vaiko asmenybės tapsmą. Šeimos ryšiai, tėvų santykiai su vaiku pastarajam yra pirmasis ir įtaigiausias bendravimo modelis” (Navaitis, 2001). Šeima suformuoja svarbiausius vaiko interesus, dvasines vertybes, elgesio normas, poreikius, polinkius, kurie yra priimami, vertinami klasės mokinių arba atstumiami, ignoruojami. Tėvų elgesys ir požiūris į vaikus lemia, kaip lengvai paauglys išsiugdys įvairius įgūdžius, igis savarankiškumo, pasitikėjimo jėgomis, suformuos teigiamą savęs vertinimą. Tėvų grubumas,

nesupratingumas, pareigų nevykdymas (daugėja probleminių asocialių šeimų, 1998m jų užregistruota virš 15 tūkstančių, o jose gyveno 34 tūkstančiai vaikų) apsunkina paauglių gyvenimą. Paaugliai, su kuriais žiauriai elgiamasi, mažiau pasitiki žmonėmis, sunkiau užmezga ir palaiko su jais stabilesnius emocinius ryšius. Taigi šeima yra vienas iš reikšmingiausių socialinio statuso veiksnių.

Straipsnyje „Jaunimo (bedarbių) konkurencijos darbo rinkoje“ buvo iškelta hipotezė (kuri pasitvirtino), kad dauguma geriau išsimokslinusių respondentų tėvų turi labiau išsilavinusius vaikus (siekis įgyti kuo aukštesnį išsilavinimą ryškiai perduodamas jaunesnėms kartoms). Šio tyrimo duomenimis, jaunų bedarbių su aukštuoju išsilavinimu dalis buvo vos 2%, su aukštesniu – 7%, su profesiniu – 41%, nekvalifikuotų – net 50%. Egzistuoja ryšys tarp jaunų bedarbių ir jų tėvų išsilavinimo. Labiau išsimokslinę tėvai paprastai turi geriau išsilavinusius vaikus (Pocius, Okunevičiūtė-Neveauskienė, 2001).

Kitame tiriamojo pobūdžio straipsnyje „Mokinių tėvų požiūris į mokyklą ir ugdymo procesą“ buvo atskleista, kad egzistuoja gana stiprus tėvų išsimokslinimo ir jų vaikų mokymosi pastangų vertinimo ryšys, t.y. stropiai besimokančių jaunuolių skaičius mažėjo atitinkamai žemėjant jų tėvų išsimokslinimui (Grincevičienė, 2005). Šie duomenys labai aiškiai matomi 3 lentelėje.

3 lentelė

Tėvų išsimokslinimas	Vaikai mokosi stropiai – pagal savo sugebėjimus	Vaikai galėtų mokytis geriau - nesiseka atskiri dalykai	Vaikams dažnai pritrūksta kantrybės – mokymuisi abejingi	Vaikai domisi ne mokslu - praktiniu darbu
Aukštasis	40	31	28	6
Aukštesnysis	30	38	26	7
Bendras vidurinis	26	45	22	6
Pagrindinis	18	58	21	7

3. VYRESNIŲJŲ IR JAUNESNIŲJŲ PAAUGLIŲ MOKYMOSI MOTYVACIJOS UGDymo YPATUMŲ TIRIAMOJI DALIS

3.1. TYRIMO OBJEKTAS, TIKSLAS, UŽDAVINIAI IR HIPOTEZĖS

Tyrimo objektas: jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių mokymosi motyvacija, savęs vertinimas.

Tyrimo tikslas: nustatyti mokymosi motyvacijos ugdymo ypatumus.

Hipotezė:

1. Tikėtina, kad paaugliams vidinė motyvacija svarbesnė tada, kai jų tėvų išsilavinimas aukštesnis.
2. Tikėtina, kad didėjant populiarumui tarp bendraamžių vidinė mokymosi motyvacija stiprėja.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių mokymosi motyvacijos ugdymo teorijas.
2. Palyginti jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių mokymosi motyvaciją (vertybes, aspiracijas, psichologinę savijautą mokantis) bei savivertę.
3. Nustatyti ryšį tarp moksleivių populiarumo tarp bendraamžių ir savivertės, psichologinės savijautos mokantis, vertybių, aspiracijų, mokymosi motyvų.
4. Pateikti rekomendacijas jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių ugdytojams – tėvams ir mokytojams

3.2. TYRIMO METODAI

Tyrimo duomenims gauti buvo pasirinkta ir pritaikyta, jaunesniesiems ir vyresniesiems paaugliams, anketa iš D. Beresnevičienės monografijos „Nuolatinis mokymasis Lietuvoje“ (žr. 1 ir 2 priedus)

Tyrimas buvo atliktas 2008 m. sausio mėn., kartu su visa klase, pamokų metu. Prieš kiekvieną anketą buvo žodinis paaiškinimas.

Statistinis duomenų apdorojimas

Statistinė duomenų analizė atlikta SPSS – 11 programine įranga taip pat Microsoft Word kompiuterine programa.

Siekiant nustatyti mokymosi motyvacijos (aspiracijų, vertybių, psichologinės savijautos mokantis) ir populiarumo tarp bendraamžių (taip pat tėvų išsilavinimo ir materialinės gerovės) tarpusavio ryšius, SPSS – 11 programine įranga buvo atlikta koreliacinė analizė taikant Spermano statistikos kriterijų. Lyginant jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių mokymosi motyvaciją (aspiracijas, vertybes, psichologinę savijautą mokantis) bei populiarumo tarp bendraamžių skirtumus buvo panaudotas Stjudento t testas dviem nepriklausomoms imtims.

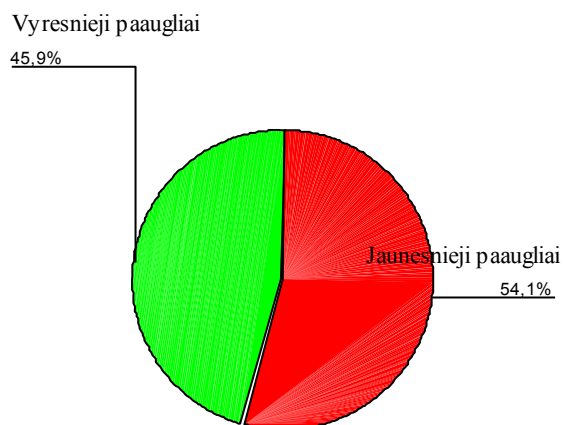
Iš 300 išdalintų anketų atgal sugrįžo 280 tačiau iš jų 38 buvo netinkamos dėl duomenų nebuvimo (beveik visose netinkamose anketose paaugliai nenurodė tėvų išsilavinimo arba pajamų).

Tiriamieji

Tyrimė dalyvavo 300 mokinių iš dviejų Raseinių miesto mokyklų: Raseinių pagrindinės mokyklos ir Raseinių „Žemaičio“ gimnazijos. Iš jų 150 jaunesniųjų ir 150 vyresniųjų paauglių.

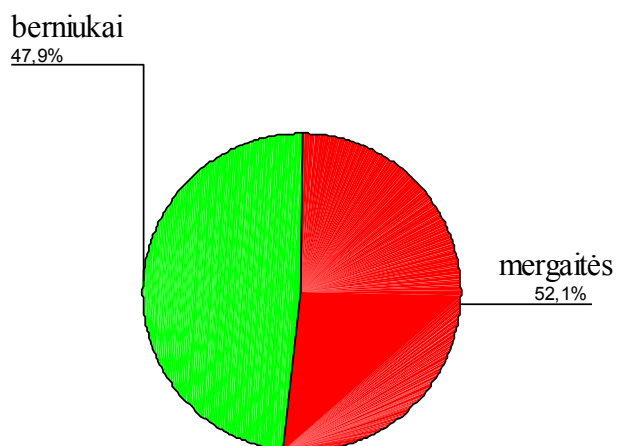
3.3. Jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių mokymosi motyvacijos (vertybės, psichologinė savijauta mokantis, aspiracijos, tolimesnio mokymosi motyvacijos, savivertė) palyginimas

Respondentų amžiaus grupės

Visi apklaustieji buvo suskirstyti į jaunesnius paauglius (13-15 metų) ir vyresnius paauglius (18-19 metų). Kaip matoma iš diagramos jaunesniųjų paauglių yra 54,1% , o vyresniųjų – 45,9 %

Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

Iš viso tyrime dalyvavo 52,1% mergaičių ir 47,9% berniukų.

Jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių vertybių palyginimas

Tiriamieji Vertybės	Jaunesnieji paaugliai N=131		Vyresnieji paaugliai N=111		T - testas		
	x	σ	x	σ	t	df	p
Pinigai	5,99	3,114	8,26	1,915	-6,678	240	0,000
Galimybė dirbti mėgstamą darbą	7,23	2,580	8,41	1,740	-4,113	240	0,000
Galimybė augti kaip asmenybei	6,51	2,381	7,02	2,014	-1,769	240	0,078
Sveikata	7,29	2,358	7,35	1,971	-0,217	240	0,829
Meilė ir sutarimas šeimoje	7,13	2,251	6,44	2,096	2,446	240	0,015
Geri santykiai su bendraamžiais	5,11	1,867	4,74	1,720	1,617	240	0,107
Geri santykiai su mokytojais	4,19	2,116	3,30	1,857	3,660	240	0,000
Galimybė kurti	4,10	2,173	3,35	1,436	3,112	240	0,002
Galimybė nuolat mokytis ir tobulėti	4,65	2,815	3,73	2,296	2,751	240	0,006
Galimybė valdyti kitus	2,78	2,799	2,36	2,287	1,258	240	0,210

Lyginant vertybes tarp jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių (žr.4 lentelę) pastebėta, kad pastarieji labiau vertina pinigus ($x = 8,26$, $\sigma = 1,915$) skirtumas statistiškai reikšmingas ($t(240) = -6,678$, $p < 0,001$); galimybę dirbti mėgstamą darbą ($x = 8,41$, $\sigma = 1,740$) skirtumas statistiškai reikšmingas ($t(240) = -4,113$, $p < 0,001$). Jaunesnieji paaugliai labiau vertino tokias vertybes kaip, meilė ir sutarimas šeimoje ($x = 7,13$, $\sigma = 2,251$) skirtumas statistiškai reikšmingas ($t(240) = 2,446$, $p < 0,05$), geri santykiai su mokytojais ($x = 4,19$, $\sigma = 2,116$) skirtumas statistiškai reikšmingas ($t(240) = 3,660$, $p < 0,001$), galimybė kurti ($x = 4,10$, $\sigma = 2,173$) skirtumas statistiškai reikšmingas ($t(240) = 3,112$, $p < 0,01$), galimybė nuolat mokytis ir tobulėti ($x = 4,65$, $\sigma = 2,799$) skirtumas statistiškai reikšmingas ($t(240) = 2,751$, $p < 0,01$).

Vyresniesiems paaugliams (18 – 20 metų) tai aktualiausios vertybės, nes ruošiamasi pereiti į jaunystės laikotarpį, kada jau įvyksta galutinis atsiskyrimas nuo tėvų, kada reikia būti nepriklausomu jau ir materialiai. Tuo tarpu jaunesnieji paaugliai bando save atrasti, todėl jiems svarbu kurti, tobulėti ir mokytis.

Paauglių iš pilnų ir nepilnų šeimų vertybių palyginimas

Tiriamieji Vertybės	Pilna šeima N=131		Nepilna šeima N=111		T - testas		
	x	σ	x	σ	t	df	p
Pinigai	6,89	2,892	7,63	2,694	-1,745	240	0,082
Galimybė dirbti mėgstamą darbą	7,63	2,451	8,26	1,633	-1,766	240	0,079
Galimybė augti kaip asmenybei	6,69	2,206	6,93	2,322	-0,680	240	0,497
Sveikata	7,38	2,204	7,09	2,121	0,860	240	0,390
Meilė ir sutarimas šeimoje	6,69	2,186	6,31	2,213	1,899	240	0,059
Geri santykiai su bendraamžiais	4,89	1,792	5,13	1,864	-0,864	240	0,388
Geri santykiai su mokytojais	3,82	2,002	3,63	1,719	0,650	240	0,517
Galimybė kurti	3,89	1,958	3,28	1,676	2,104	240	0,036
Galimybė nuolat mokytis ir tobulėti	4,28	2,643	4,04	2,577	0,603	240	0,547
Galimybė valdyti kitus	2,56	2,580	2,69	2,605	-0,317	240	0,751

Lyginant paauglių vertybes iš pilnų ir nepilnų šeimų (žr. 5 lentelę) statistiškai reikšmingi duomenys buvo gauti pagal du parametrus – meilė ir sutarimas šeimoje ($x = 6,96$, $\sigma = 2,186$) skirtumas statistiškai reikšmingas ($t(240) = 1,899$, $p < 0,05$) bei galimybė kurti ($x = 3,89$, $\sigma = 1,951$) skirtumas statistiškai reikšmingas ($t(240) = 2,104$, $p < 0,05$). Šios vertybės svarbesnės paaugliams, kurie gyvena pilnose šeimose.

6 lentelė

Jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių psichologinės savijautos mokantis palyginimas

Tiriamieji Psichologinė savijauta mokantis	Jaunesnieji paaugliai N=131		Vyresnieji paaugliai N=111		T – testas		
	x	σ	x	σ	t	df	p
Nepatinka – patinka	0,58	1,564	0,70	1,468	-0,625	240	0,533
Sunku – lengva	-0,21	1,582	-0,18	1,509	-0,130	240	0,897
Nuobodu – įdomu	0,04	1,675	0,43	1,412	-1,959	240	0,051
Bjauru – malonu	0,21	1,402	0,29	1,423	-0,451	240	0,632
Žalinga – naudinga	1,73	1,627	1,04	2,067	2,901	240	0,004

Nesiseka – sekasi	0,52	1,571	0,69	1,463	-0,889	240	0,375
-------------------	------	-------	------	-------	--------	-----	-------

Statistiškai reikšmingas skirtumas tiriant jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių psichologinę savijautą mokantis buvo rasta tarp tokių kriterijų kaip, nuobodu – įdomu ir žalinga – naudinga (žr. 6 lentelę). Vyresniesiems paaugliams mokytis yra įdomiau ($x = 0,43$, $\sigma = 1,412$; $t(240) = -1,959$, $p < 0,05$), o jaunesnieji paaugliai sako, kad mokytis yra naudingiau ($x = 1,73$, $\sigma = 1,627$, $t(240) = 2,901$, $p < 0,001$). Jaunesnieji paaugliai žinias vertina kaip kapitalą ateičiai, o vyresnieji paaugliai geriau sugeba pasirinkti mokomąją medžiagą ir mokosi tai, kas jiems patiems įdomu. Tai patvirtina ir mokymosi sunkumas – sunku prisiversti mokytis neįdomius dalykus.

Lyginant paauglių iš pilnų ir nepilnų šeimų psichologinę savijautą mokantis (žr. 7 lentelę) buvo rasti skirtumai tarp šių kriterijų: paaugliams iš pilnų šeimų labiau patinka mokytis, maloniau, naudingiau ir labiau sekasi. Paaugliams iš nepilnų šeimų mokytis yra įdomiau, tačiau jie nurodė, kad mokytis jiems sekasi sunkiau. Tačiau statistiškai reikšmingas skirtumas buvo rastas tik tarp vieno kriterijaus – naudinga ($x = 1,57$, $\sigma = 1,800$; $t(240) = 2,512$, $p < 0,01$)

7 lentelė

Paauglių iš pilnų ir nepilnų šeimų psichologinės savijautos mokantis palyginimas

Tiriamieji Psichologinė savijauta mokantis	Pilna šeima N=131		Nepilna šeima N=111		T – testas		
	x	σ	x	σ	t	df	p
Nepatinka – patinka	0,65	1,500	0,59	1,596	0,240	24-	0,811
Sunku – lengva	-0,23	1,536	-0,07	1,588	-0,647	240	0,518
Nuobodu – įdomu	0,21	1,563	0,26	1,604	-0,213	240	0,831
Bjauru – malonu	0,30	1,363	0,06	1,559	1,114	240	0,266
Žalinga – naudinga	1,57	1,800	0,89	2,013	2,512	240	0,013
Nesiseka – sekasi	0,68	1,483	0,38	1,637	1,460	240	0,146

8 lentelė

Jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių mokymosi sunkumų palyginimas

Tiriamieji Mokymosi sunkumai	Jaunesnieji paaugliai N=131		Vyresnieji paaugliai N=111		T - testas		
	x	σ	x	σ	t	df	p
Sunku atlikti namų darbus	5,91	2,811	6,70	2,414	-2,335	240	0,020
Sunku prisiversti mokytis neįdomius dalykus	6,63	2,777	7,54	2,140	-2,807	240	0,005

Per sudėtinga mokymo programa	6,00	2,686	7,30	2,168	-4,084	240	0,000
Sunku prisitaikyti prie mokytojų reikalavimų	5,98	2,315	6,13	1,964	-0,534	240	0,594
Per didelis mokymo tempas	6,15	2,198	6,41	2,151	-0,959	240	0,338
Atsilikau ir nebepajėgiu pasivyti	4,56	2,402	3,45	1,934	3,927	240	0,000
Nesutariu su klasės draugais	3,01	2,588	2,22	1,856	2,740	240	0,007

Tiriant kokie skirtumai tarp patiriamų mokymosi sunkumų, statistiškai reikšmingi skirtumai buvo pastebėti šie (žr. 8 lentelę). Vyresniesiems paaugliams sunkiau susidoroti su namų darbais ($x = 6,70$, $\sigma = 2,414$; $t(240) = -2,335$, $p < 0,05$), sunku prisiversti mokytis neįdomius dalykus ($x = 7,54$, $\sigma = 2,140$; $t(240) = -2,807$, $p < 0,01$), jie teigia, kad mokymo programa yra per sudėtinga ($x = 7,30$, $\sigma = 2,168$; $t(240) = -4,084$, $p < 0,001$). Jaunesnieji paaugliai prie mokymosi sunkumų labiau išryškina atsilikimą ir nesugebėjimą pasivyti savo klasės draugų ($x = 4,56$, $\sigma = 2,402$; $t(240) = 3,927$, $p < 0,001$) bei nesutarimą su klasės draugais ($x = 3,01$, $\sigma = 2,588$; $t(240) = 2,740$, $p < 0,01$). Tai, kaip pasiskirstė jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių nurodyti mokymosi sunkumai patvirtina amžiaus tarpsnių ypatumus. Vyresnieji paaugliai mažiau jaučia baimę būti draugų užmiršti. Tuo tarpu jaunesniesiems paaugliams labai svarbu, bet kokioje veikloje, taip pat ir mokantis, jausti draugų pritarimą.

9 lentelė

Jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių mokymosi motyvacijos palyginimas

Tiriamieji Motyvacija	Jaunesnieji paaugliai N=131		Vyresnieji paaugliai N=111		T - testas		
	x	σ	x	σ	t	df	p
Vidinė motyvacija	21,73	4,484	23,57	5,559	-2,841	240	0,005
Išorinė motyvacija	33,17	4,382	31,14	4,941	3,376	240	0,001

Statistiškai reikšmingi duomenys buvo gauti ir tiriant paauglių mokymosi motyvaciją (vidinė ir išorinė). Pas vyresnius paauglius didesnė vidinė motyvacija ($x = 23,57$, $\sigma = 5,559$; $t(240) = -2,841$, $p < 0,01$), o pas jaunesnius – išorinė ($x = 33,17$, $\sigma = 4,382$; $t(240) = 3,376$, $p < 0,001$). (žr. 9 lentelę). Palyginus paauglių iš pilnų ir nepilnų šeimų mokymosi motyvaciją

pastebėta, kad paauglių iš pilnų šeimų stipresnė vidinė motyvacija, tačiau skirtumai nėra statistiškai reikšmingi (žr. 3 priedą).

Galime palyginti tėvų išsilavinimą ir paauglių mokymosi motyvaciją. Iš 10 lentelės matome, kad kai mamos išsilavinimas yra aukštasis tai paauglių didesnė vidinė motyvacija, nors duomenys ir nėra reikšmingi ($x = 23,77$, $\sigma = 4,045$; $t(113) = -1,355$, $p < 0,178$).

10 lentelė

Mamų išsilavinimo ir paauglių motyvacijos palyginimas

Tiriamieji Motyvacija	Vidurinis išsilavinimas N=131		Aukštasis išsilavinimas N=111		T - testas		
	x	σ	x	σ	t	df	p
Vidinė motyvacija	22,63	4,913	23,77	4,045	-1,355	113	0,178
Išorinė motyvacija	32,37	4,913	31,37	3,868	1,594	113	0,114

Lyginant tėvų išsilavinimą ir paauglių mokymosi motyvaciją buvo gauti statistiškai reikšmingi duomenys, kurie parodo, kad kai tėčio išsilavinimas aukštasis paauglių stipresnė vidinė mokymosi motyvacija ($x = 23,97$, $\sigma = 4,488$; $t(93) = -2,245$, $p < 0,027$). (žr. 11 lentelę).

Taigi tiek mamos tiek tėvo įgytas išsilavinimas turi įtakos paauglių mokymosi motyvacijai. Kuo išsilavinimas aukštesnis (šiuo atveju – aukštasis), tuo stipresnė yra vidinė mokymosi motyvacija.

11 lentelė

Tėčių išsilavinimo ir paauglių motyvacijos palyginimas

Tiriamieji Motyvacija	Vidurinis išsilavinimas N=131		Aukštasis išsilavinimas N=111		T - testas		
	x	σ	x	σ	t	df	p
Vidinė motyvacija	21,52	5,602	23,97	4,488	-2,245	93	0,027
Išorinė motyvacija	33,09	4,975	30,73	4,154	2,396	93	0,019

12 lentelė

Jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių tolimesnio mokymosi motyvacijos palyginimas

Tiriamieji	Jaunesnieji paaugliai N=131		Vyresnieji paaugliai N=111		T - testas		
	x	σ	x	σ	t	df	p

Tolesnio mokymosi motyvacija	2,28	0,660	2,71	0,878	-4,34	240	0,000
------------------------------	------	-------	------	-------	-------	-----	--------------

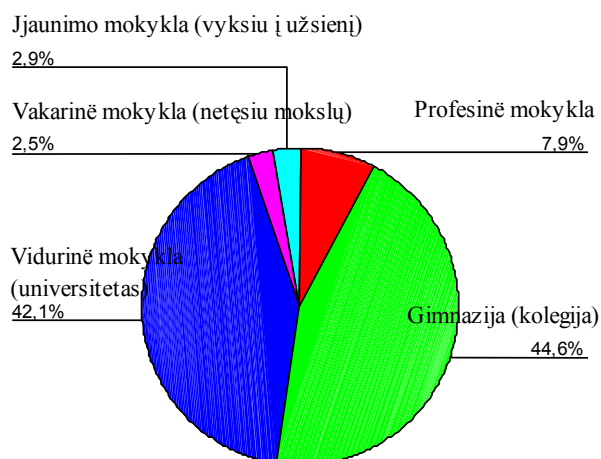
Vyresniųjų paauglių didesnė tolimesnio mokymosi motyvacija ($x = 2,71$, $\sigma = 0,878$) skirtumas statistiškai reikšmingas ($t(240) = -4,34$, $p < 0,001$) (žr. 12 lentelę).

Tokius rezultatus galima paaiškinti tuo, kad tokio amžiaus paaugliai (18 – 19 metų) tiek mokyklose, tiek namuose, tiek tarp bendraamžių nuolat susiduria su tolimesnio mokymosi klausimu, jiems tai labai aktualu.

Labai įdomu tai, kad paaugliams iš nepilnų šeimų tolimesnis mokymasis svarbesnis ($x = 2,69$, $\sigma = 0,843$; $t(240) = -2,175$, $p < 0,05$).

4 paveikslas

Tolesnio mokymosi motyvacijos

Iš šios diagramos matoma, kad vyresnieji paaugliai tolimesniam savo mokymuisi pirmenybę teikia kolegijoms 44,6% ir universitetams 42,1%.

13 lentelė

Jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių aspiracijų palyginimas

Tiriamieji	Jaunesnieji paaugliai		Vyresnieji paaugliai		T - testas		
	N=131		N=111				
	x	σ	x	σ	t	df	p
aspiracijos	3,84	1,949	3,83	1,783	0,045	240	0,964

Kaip matyti 13 lentelėje, jaunesniųjų paauglių aspiracijos yra truputį didesnės ($x = 3,84$, $\sigma = 1,949$), nei vyresniųjų paauglių ($x = 3,83$, $\sigma = 1,783$) tačiau šie duomenys nėra statistiškai reikšmingi. Dažnai 14 – 15 metų jaunuoliai nesugeba adekvačiai įvertinti savo galimybių, jie svajoja ir tiki, kad galės pasiekti viską, ko tik panorės. Jų norai labai susiję su bendraamžių siekiais. Skirtumo mažumą galima paaiškinti tuo, kad vyresniesiems paaugliams dar taip pat yra svarbi bendraamžių nuomonė ir lygiavimasis į autoritetą, idealą.

14 lentelė

Jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių savivertės palyginimas

Tiriamieji Savivertė	Jaunesnieji paaugliai		Vyresnieji paaugliai		T - testas		
	N=131		N=111				
	x	σ	x	σ	t	df	p
Silpnas – stiprus	1,43	1,265	1,45	1,425	-0,33	240	0,894
Bjaurus – gražus	1,13	1,255	1,03	1,498	0,581	240	0,568
Tingus – darbštus	0,70	1,722	0,86	1,660	-0,744	240	0,458
Kvailas – protingas	1,35	1,295	1,28	1,402	0,414	240	0,679
Priešiškas – draugiškas	2,05	1,202	1,68	1,537	2,050	240	0,041
Negabus – gabus	1,48	1,236	1,37	1,361	0,668	240	0,505
Pasyvus – aktyvus	1,40	1,385	1,20	1,476	1,079	240	0,282
Lėtas – veiklus	1,69	1,386	1,36	1,353	0,769	240	0,442
Kerštingas - atlaidus	0,98	1,827	1,40	1,815	2,503	240	0,013

Analizuojant tyrimo rezultatus statistiškai reikšmingų savivertės skirtumų buvo rasta jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių grupėse pagal draugiškumo ir atlaidumo kriterijus. Jaunesnieji paaugliai save vertino kaip draugiškesnius ($x = 2,05$, $\sigma = 1,202$; $t(240) = 2,050$, $p < 0,05$) ir atlaidesnius ($x = 0,98$, $\sigma = 1,827$; $t(240) = 2,503$, $p < 0,05$), (žr. 14 lentelę).

Lyginant paauglių iš pilnų ir nepilnų šeimų savęs vertinimą (žr. 15 lentelę) statistiškai reikšmingi skirtumai buvo gauti, kad paaugliai iš pilnų šeimų save vertino kaip draugiškesnius (x

=2,01, $\sigma = 1,221$; $t(240)=2,676$, $p<0,01$) ir aktyvesnius ($x = 1,41$, $\sigma = 1,328$; $t(240)=2,236$, $p<0,05$). Paaugliai iš nepilnų šeimų save vertino kaip stipresnius, bet šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas.

15 lentelė

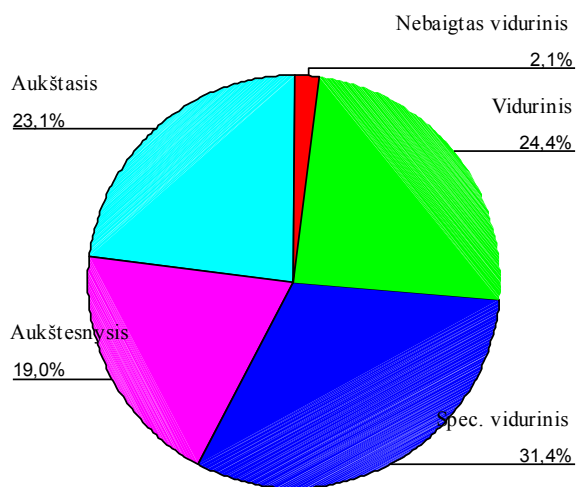
Paauglių iš pilnų ir nepilnų šeimų savivertės palyginimas

Tiriamieji Savivertė	Pilna šeima N=131		Nepilna šeima N=111		T - testas		
	x	σ	x	σ	t	df	p
Silpnas – stiprus	1,44	1,220	1,44	1,701	-0,040	240	0,968
Bjaurus – gražus	1,14	1,343	0,87	1,454	1,294	240	0,197
Tingus – darbštus	0,87	1,654	0,46	1,798	1,551	240	0,122
Kvailas – protingas	1,37	1,262	1,15	1,595	1,056	240	0,292
Priešiškas – draugiškas	2,01	1,221	1,44	1,755	2,676	240	0,008
Negabus – gabus	1,49	1,221	1,20	1,509	1,460	240	0,146
Pasyvus – aktyvus	1,41	1,328	0,93	1,692	2,236	240	0,026
Lėtas – veiklus	1,70	1,320	1,41	1,524	1,371	240	0,172
Kerštingas - atlaidus	0,74	1,870	0,61	1,753	0,469	240	0,639

3.4. Paauglių mokymosi motyvacijos (savivertės, psichologinės savijautos mokantis, aspiracijų, mokymosi sunkumų) ir tėvų išsilavinimo ryšys

5 paveikslas

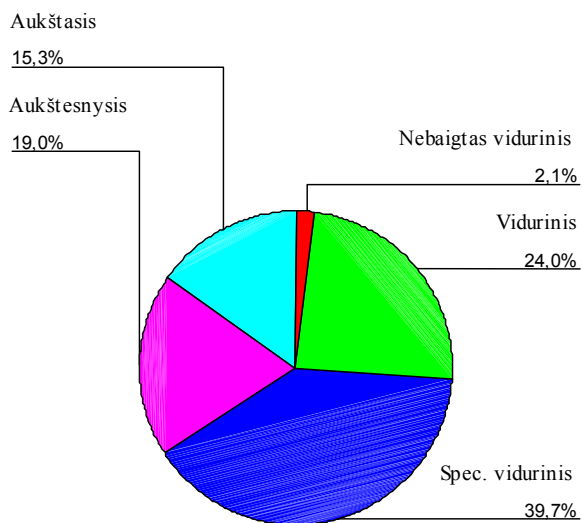
Tėvų išsilavinimas(mamos)

Kaip matyti iš diagramos tarp mamų vyrauja spec. vidurinis išsilavinimas 31,4%, antroje vietoje yra vidurinis – 24,4 %, nuo jo nedaug atsilieka aukštasis – 23,1%.

6 paveikslas

Tėvų išsilavinimas (tėvų)

Diagramoje nr.5 matome kaip pagal išsilavinimą pasiskirstę tėveliai. Kaip mamų, taip ir tėvų didesnė dalis yra baigusių spec. vidurinį išsilavinimą 39,7%, antrojoje vietoje – vidurinis išsilavinimas – 24,0%, o trečiojoje – aukštesnysis – 19,0%

Lentelėje nr. 16 galima palyginti mamų ir tėčių išsilavinimą. Iš jos matome, kad mamų išsilavinimas yra aukštesnis negu tėvų.

16 lentelė

Tėvų išsilavinimo duomenų lentelė

Igytas išsilavinimas	Mamos	tėčiai
Nebaigtas vidurinis	2,1%	2,1%
Vidurinis	24,4%	24,0%
Spec. vidurinis	31,4%	39,7%
Aukštesnysis	19,0%	19,0%
aukštasis	23,1%	15,3%

17 lentelė

Paauglių motyvacijos (vidinės ir išorinės) ir tėvų išsilavinimo koreliacija

	Vidinė motyvacija	Išorinė motyvacija
--	--------------------------	---------------------------

Mamos išsilavinimas	r	0,106	-0,119
	p	0,101	0,064
	n	242	242
Tėvo išsilavinimas	r	0,141*	-0,148*
	p	0,028	0,021
	n	242	242

*koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,05)

17 lentelėje galima matyti, kad paauglių tiek vidinė tiek išorinė motyvacija koreliuoja su tėvo išsilavinimu. Kiek stipresnė statistiškai reikšminga neigiama koreliacija buvo rasta tarp išorinės motyvacijos ir tėvo išsilavinimo ($r = -0,148$, $p < 0,05$).

Galima teigti, kad kuo aukštesnis tėčio įgytas išsilavinimas tuo paauglių vidinė motyvacija stipresnė.

18 lentelė

Paauglių motyvacijos ir tėvų išsilavinimo koreliacija, kai tėvų išsilavinimas – aukštasis

		Vidinė motyvacija	Išorinė motyvacija
Vidinė motyvacija	r	1,000	-0,982**
	p	0,000	0,000
	n	25	25

18 lentelėje matome, kad kai abiejų tėvų išsilavinimas aukštasis paauglių stipresnė vidinė motyvacija, šie duomenys statistiškai reikšmingi ($r = -0,982$, $p < 0,001$). Tarp vidinės ir išorinės motyvacijos, kai tėvų išsilavinimas – nebaigtas vidurinis statistiškai reikšmingų duomenų nerasta.

Analizuojant paauglių tolesnio mokymosi motyvaciją (žr. 19 lentelę), buvo rastas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp tėvo išsilavinimo ir tolesnio mokymosi motyvacijos ($r = 0,145$, $p < 0,05$). Tai rodo, kad kuo tėvo išsilavinimas aukštesnis tuo paauglių tolesnio mokymosi motyvacija didesnė, paaugliai labiau nori tęsti mokslus.

19 lentelė

Paauglių tolesnio mokymosi motyvacijos ir tėvų išsilavinimo koreliacija

	Tolesnio mokymosi
--	-------------------

		motyvacija
Mamos išsilavinimas	r	0,012
	p	0,858
	n	242
Tėvo išsilavinimas	r	0,145*
	p	0,024
	n	242

* koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,05)

20 lentelėje pateikti koreliacijos duomenys, kaip tėvų išsilavinimas koreliuoja su paauglių aspiracijomis. Matome, kad tiek mamos tiek tėvo išsilavinimas turi teigiamos įtakos aspiracijoms (kuo aukštesnis išsilavinimas tuo didesnės aspiracijos), reikia pastebėti, kad tėvų išsilavinimas turi daugiau įtakos ($r = 0,203$, $p < 0,01$) nei mamų ($r = 0,136$, $p < 0,05$) duomenys statistiškai reikšmingi.

20 lentelė

Paauglių aspiracijų ir tėvų išsilavinimo koreliacija

		Aspiracijos
Mamos išsilavinimas	r	0,136*
	p	0,034
	n	242
Tėvo išsilavinimas	r	0,203**
	p	0,002
	n	242

* koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,05)

** koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,01)

Analizuojant paauglių psichologinę savijautą mokantis ir tėvų išsilavinimo ryšį matyti, kad kuo aukštesnis mamos išsilavinimas tuo paaugliai mokymąsi laiko naudingesniu ($r = 0,100$), o kuo aukštesnis tėvo išsilavinimas tuo mokymo procesas paaugliams atrodo malonesnis ($r = 0,117$), tačiau duomenys statistiškai nereikšmingi (žr. 4 priedą)

21 lentelė

Paauglių vertybių ir tėvų išsilavinimo koreliacija

Tėvų išsilavinimas		pinigai	Mėgstamas darbas	Asmenybės augimas	Sveikata	Meilė ir sutarimas šeimoje	Geri santykiai su bendraamžiais	Geri santykiai su mokytojais	Galimybė kurti	Mokslas ir tobulėjimas	Galimybė valdyti kitus
Mamų	r	-0,125	0,035	0,078	-0,020	-0,017	-0,010	0,061	0,053	0,066	0,052
	p	0,052	0,586	0,225	0,762	0,797	0,874	0,346	0,412	0,304	0,424
	n	242	242	242	242	242	242	242	242	242	242
Tėčių	r	-0,143*	0,023	-0,018	0,038	-0,030	0,014	0,023	0,095	0,121	-0,092
	p	0,026	0,724	0,786	0,558	0,637	0,829	0,726	0,143	0,060	0,155
	n	242	242	242	242	242	242	242	242	242	242

* koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,05)

21 lentelėje matome, kad statistiškai reikšminga neigiama koreliacija buvo rasta tarp tėvo išsilavinimo ir paauglių vertybės – pinigai ($r = -0,143$, $p < 0,05$), tai galima paaiškinti taip: kuo tėčio išsilavinimas aukštesnis, tuo paaugliams vertybė – pinigai yra mažiau reikšminga.

22 lentelė

Paauglių savęs vertinimo ir tėvų išsilavinimo koreliacija

Tėvų išsilavinimas		stiprus	gražus	darbštus	protingas	draugiškas	gabus	aktyvus	veiklus	atlaidus
Mamų	r	0,052	0,002	-0,053	0,055	0,088	0,134*	0,035	0,001	0,146*
	p	0,421	0,971	0,415	0,391	0,171	0,037	0,589	0,982	0,023
	n	242	242	242	242	242	242	242	242	242
Tėčių	r	0,071	0,015	-0,117	0,085	0,029	0,118	0,032	-0,03	0,039
	p	0,272	0,812	0,070	0,186	0,655	0,066	0,623	2	0,551
	n	242	242	242	242	242	242	242	0,623 242	242

*koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,05)

Jeigu paauglių vertybėms įtakos turėjo tik tėvo išsilavinimas, tai analizuojant paauglių savęs vertinimą buvo pastebėti statistiškai reikšmingi skirtumai tarp savęs vertinimo ir mamos

išsilavinimo. Kuo aukštesnis mamos išsilavinimas tuo labiau paaugliai save vertino kaip gabius ($r = 0,134$, $p < 0,05$) ir atlaidžius ($r = 0,146$, $p < 0,05$). (žr. 22 lentelę)

3.5. Paauglių mokymosi motyvacijos (savivertės, psichologinės savijautos mokantis, aspiracijų, mokymosi sunkumų) ir tėvų materialinės gerovės ryšys

Analizuojant tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad tėvų materialinė gerovė neturi tiesioginio ryšio nei su paauglių mokymosi motyvacija (vidine ir išorine), nei su psichologine savijauta mokantis, nei su vertybėmis (negauta statistiškai reikšmingų duomenų) (žr. 5 priedą). Nors teigiama statistiškai reikšminga koreliacija pastebėta tarp tėvų gaunamų pajamų ir savęs vertinimo kaip-aktyvus, tačiau ji nestipri ($r = 0,127$, $p < 0,05$), galima daryti prielaidą, kad didesnes pajamas gaunančių tėvų vaikai turi geresnes galimybes pasireikšti popamokinėje veikloje, kuri reikalauja papildomų išlaidų. Kiek stipresnė statistiškai reikšminga teigiama koreliacija buvo rasta tarp tėvų gaunamų pajamų ir paauglių aspiracijų ($r = 0,206$, $p < 0,001$) paaugliai mato, geresnės (aukštesnės) pareigos duoda daugiau pajamų, vadinasi gerėja ir gyvenimo kokybė.

3.6. Paauglių mokymosi motyvacijos (savęs vertinimo, psichologinės savijautos mokantis, vertybių, aspiracijų) ir populiarumo tarp bendraamžių ryšys

Kaip galima matyti (žr. 6-7 priedus) kuo daugiau paaugliai gavo pasirinkimų skaičių, tuo statistiškai reikšmingesnės neigiamos koreliacijos. Kai gautų pasirinkimų skaičius – 0 tai $r = -0,972$, $p < 0,001$; kai pasirinkimų skaičius – 1 tai $r = -0,999$, $p < 0,001$; kai gautų pasirinkimų skaičius 3-7 tai $r = -1,000$, $p < 0,001$, kuo paaugliai populiariesni tarp bendraamžių tuo stipresnė jų vidinė mokymosi motyvacija.

Tarp paauglių, kurie nepopuliarūs bendraamžių tarpe, t.y. pasirinkimo skaičius – 0, statistiškai reikšminga koreliacija buvo rasta tarp psichologinės savijautos mokantis – lengva ($r = 0,292$, $p < 0,01$), įdomu ($r = 0,512$, $p < 0,001$), malonu ($r = 0,468$, $p < 0,001$), sekasi ($r = 0,317$, $p < 0,01$). stipriausias koreliacijos ryšys tarp patinka mokytis ir įdomu ($r = 0,512$, $p < 0,001$). (žr.8 priedą)

Tarp paauglių, kurie populiarius bendraamžių tarpe (pasirinkimo skaičius – 7) statistiškai reikšminga ir stipri koreliacija rasta tarp mokytis patinka ir lengva ($r = 1,000$, $p < 0,001$). (žr.8 priedą).

Gautų pasirinkimų skaičius ir tolimesnio mokymosi motyvacijos koreliacija

		Tolimesnio mokymosi motyvacija
Gautų pasirinkimų skaičius	r p n	-0,166** 0,010 242

*Koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,01)

Statistiškai reikšminga neigiama koreliacija gauta tarp gautų pasirinkimo skaičių ir tolesnio mokymosi motyvacijos ($r = -0,166$, $p < 0,01$), tai reiškia, kad kuo daugiau paaugliai populiariesni tarp bendraamžių tuo mažesnė jų tolesnio mokymosi motyvacija. (žr. 23 lentelę)

Gautų pasirinkimų skaičiaus ir vertybių koreliacija

Vertybės		Gautų pasirinkimų skaičius
Pinigai	r p n	-0,130* 0,044 242
Galimybė dirbti mėgstamą darbą	r p n	-0,70 0,278 242
Galimybė augti kaip asmenybei	r p n	-0,20 0,757 242
Sveikata	r p n	-0,52 0,417 242
Meilė ir sutarimas šeimoje	r p n	0,147* 0,027 242
Geri santykiai su bendraamžiais	r p n	0,012 0,853 242
Geri santykiai su mokytojais	r p n	0,013 0,837 242
Galimybė kurti	r p n	0,014 0,830 242
Galimybė nuolat mokytis ir tobulėti	r p n	0,091 0,157 242

Galimybė valdyti kitus	r	0,020
	p	0,754
	n	242

*Koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,05)

Analizuojant kokie ryšiai tarp paauglių populiarumo tarp bendraamžių ir jų vertybių 33 lentelėje matome, kad statistiškai reikšminga neigiama koreliacija yra tarp pasirinkimų skaičiaus ir vertybės – pinigai ($r = -0,130$, $p < 0,05$). Statistiškai reikšminga koreliacija buvo rasta tarp pasirinkimų skaičiaus ir vertybės – meilė ir sutarimas šeimoje ($r = 0,147$, $p < 0,05$), kuo paaugliai populiariesni tuo svarbesnė jiems yra meilė ir sutarimas šeimoje (žr. 24 lentelę)

Išvados ir rekomendacijos

- Apžvelgus literatūrą galima teigti, kad ugdant motyvaciją svarbu ne tik tėvų ir mokytojų įtaka, bet ir paauglių įtaka.
- Tyrimo rezultatai patvirtino pirmąją hipotezę, kad paaugliams vidinė motyvacija svarbesnė, kai jų tėvų išsilavinimas aukštesnis. Nustatyta, kad tėvų įgijusių aukštesnį išsilavinimą vaikams svarbesnė vidinė mokymosi motyvacija ($x = 23,97$, $\sigma = 4,488$; $t(93) = -2,245$, $p < 0,027$).
- Tėčių įgytas aukštesnis išsilavinimas turi daugiau įtakos paauglių vidinei mokymosi motyvacijai nei mamų.
- Nustatytas ryšys tarp tėvo išsilavinimo ir paauglių tolesnės mokymosi motyvacijos ($r = 0,145$, $p < 0,05$) kuo tėvo išsilavinimas aukštesnis, tuo tolimesnio mokymosi motyvacija stipresnė.
- Tyrimo rezultatai parodė, kad egzistuoja ryšys tarp paauglių aspiracijų ir abiejų tėvų išsilavinimo: mamų – $r = 0,136$, $p < 0,05$; tėčių – $r = 0,203$, $p < 0,01$.
- Paauglių savęs vertinimui didesnės įtakos turi mamų įgytas išsilavinimas. Kuo mamų išsilavinimas aukštesnis, tuo paaugliai save laiko gabesniais ($r = 0,134$, $p < 0,05$) ir veiklesniais ($r = 0,146$, $p < 0,05$).
- Tyrimo rezultatai parodė, kad statistiškai reikšmingas skirtumas rastas tik tarp tėvų finansinės padėties ir savęs vertinimo kaip – aktyvus ($r = 0,127$, $p < 0,05$). Stipresnis ir statistiškai reikšmingesnis ryšys buvo rastas tarp tėvų finansinės padėties ir paauglių aspiracijų ($r = 0,206$, $p < 0,001$).
- Nustatytas ryšys tarp paauglių populiarumo tarp bendraamžių ir vidinės motyvacijos ($r = -1,000$, $p < 0,001$).
- Tyrimo rezultatai parodė, kad kuo paauglys populiariesnis tuo didesnė vertybė yra meilė ir sutarimas šeimoje ($r = 0,147$, $p < 0,05$) ir tuo mažesnė vertybė – pinigai ($r = -0,130$, $p < 0,05$). Tačiau pasirodė, kad kuo paaugliai populiariesni tarp bendraamžių tuo mažesnė tolimesnio mokymosi motyvacija ($r = -0,166$, $p < 0,01$).
- Lyginant jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių mokymosi motyvaciją, buvo pastebėta, kad vyresniųjų paauglių stipresnė vidinė mokymosi motyvacija ($x = 23,57$, $\sigma = 5,559$; $t(240) = -2,841$, $p < 0,01$), o jaunesniųjų paauglių – išorinė mokymosi motyvacija ($x = 33,17$, $\sigma = 4,382$; $t(240) = 3,376$, $p < 0,001$). Taip pat vyresniųjų paauglių itin stipri tolimesnio mokymosi motyvacija ($x = 2,71$, $\sigma = 0,878$; $t(240) = -4,34$, $p < 0,001$).

- Dauguma vyresniųjų paauglių baigę mokyklą rinkęsi kolegijas – 44,6% ir universitetus – 42,1%.
- Mokytojams rekomenduojama atkreipti dėmesį į paauglių amžiaus tarpsnio ypatumus, pripažinti ir vertinti moksleivio asmeninę pažangą, bei mokymosi savaiminę vertę.
- Kurti mokytojo ir mokinių santykius paremtus bendradarbiavimu, pagarba ir tolerancija.
- Mokymosi motyvacijos gerinimui sudaryti bendradarbiavimu pagrįstas mokymosi sąlygas, kuriose kiekvienas turėtų galimybę patirti sėkmę, jaustųsi saugus, mylimas, vertingas ir gerbiamas.
- Tėvams ir mokytojams rekomenduojama atkreipti didesnę dėmesį į nuolatinio mokymosi motyvacijos koncepciją ir ugdymą.
- Rūpintis, kad kiekvienoje ugdymo institucijoje dirbtų kvalifikuotas psichologas, kurio uždavinys – rūpintis vaikų psichine sveikata ir reikalingų psichologinių ugdymo sąlygų sudarymu (Mokyklos psichologo pareiginė instrukcija, 1999).
- Tėvams aktyviai dalyvauti mokyklos savivaldoje, popamokinėje veikloje. Būti aktyviu mokyklos bendruomenės nariu.

Literatūra

1. Axinn W. G., Barber J. S., Thorton A. (1998). The long – term impact of parents' childbearing decisions on children's self esteem. *Demography* v. 35 No 4, 435 – 443.
2. Barkauskaitė M., Motiejūnienė E. (2004). Mokymosi motyvacijos problema ir jos sprendimo galimybės. *Pedagogika* (70), p. 38 – 43.
3. Benesch H. (2002). *Psichologijos atlasas II tomas*. Vilnius.
4. Beresnevičienė D. (2003). *Jauno suaugusiojo psichologija*. Vilnius: Presvika.
5. Beresnevičienė D. (1995). *Nuolatinis mokymasis Lietuvoje. Monografija*. Vilnius.
6. Beresnevičienė D., Andziulytė I. (2004). Paauglių savęs vertinimo ypatumai. *Ugdymo psichologija* (11-12), p. 125 – 133.
7. Berasnevičienė D., Eidukevičius R., Markovienė M. (1999). Jaunesniųjų moksleivių savęs vertinimas, psichologinė savijauta mokykloje ir mokyklinis nerimastingumas. *Ugdymo psichologija* (2), p. 61 – 68.
8. Branden N. (1983). *Honoring the Self*. Los Angeles: Jeremy Tarcher Inc.
9. Bulotaitė L (1995). *Apie moksleivių savęs vertinimą*. Vilnius: LR švietimo ir mokslo ministerija. Mokyklų psichologinės tarnybos centras.
10. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius.
11. Čekavičius V., Elijo A. (2005). *Tarptautinio skaitymo gebėjimų tyrimo rezultatų analizė*. Vilnius: Nacionalinis egzaminų centras.
12. Flamer A., Alasker D. F. (2002). *Entwicklungspsychologie der Adoleszenz*. Bern, Goottingen, Toronto: Verlag Hans Hubert.
13. Ford M. (1992). *Motivating humans: goals, emotions, and personal agency beliefs*. Newbury Park, CA: Sage.
14. Fransson A. Test anxiety and motivation to learn. *Acta Universitatis Gothoburgensis*, 1978. Iš Goteborg [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-05-22]. Prieiga per internetą: <http://www.ped.gu.se/biorn/phgraph/civil/graphica/diss.su/franssonl.html> >
15. Gage N. L., Berliner D. C. (1994). *Pedagoginė psichologija*. Vilnius: Alma litera.
16. Gailienė I. (1995). *Savęs vertinimo problema bendrojoje ir tiflopsichologijoje*. Vilnius.
17. Grincevičienė V. (2006). Mokinių tėvų požiūris į mokyklą ir ugdymo procesą. *Pedagogika* (), p. 174 – 180.
18. Gučas A. (1990). *Vaiko ir paauglio psichologija*. Kaunas: Šviesa.
19. Jasikevičius A. (1995). *Žmonių grupių (socialinė) psichologija*. Vilnius.

20. Jovaiša L. (2007). Enciklopedinis edukologijos terminų žodynas. Vilnius: Gimtasis žodis.
21. Juška A. (1977). Paauglių teigiamo požiūrio į mokymąsi ugdymas. Kaunas: Šviesa.
22. Knowles R. T. (1992). Clasification of an insegmented floury of moral development. Series VI. Foundations of moral education. p. 251 – 266.
23. Lepeškienė V. (1996). Humanistinis ugdymas mokykloje. Vilnius.
24. McCormick C. B., Kennedy J. H. (2000). Fater – child separation, retrospective and current views of attachment relationship with fater, and self – esteem in late adolescence. Psychological Report, 86 (3), p. 827 – 834.
25. Navaitis g. (2001). Psichologinė parama paaugliui. Vilnius.
26. Paškus A. (1996). Kunigo meilė. Vilnius: Valstiečių laikraštis.
27. Petrulytė A. (2003). Jaunesniojo paauglio socialinė raida. Presvika.
28. Pocius A., Okunevičiūtė – Neverauskienė L. (2001). Jaunimo (bedarbių) konkurencijos darbo rinkoje galimybės. Filosofija – sociologija (4), p. 25 – 34.
29. Psichologijos žodynas (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijos leidykla.
30. Richard I. Arends. (1998). Mokomės mokytis. Vilnius: Margi raštai.
31. Ruggiero V. R. (1998). Changing Attitudes: a Strategy for Motivation Students to Learn. Needham Heights: Allyn and Bacon.
32. Rupšienė L. (2000). Nenoras mokytis – socialinis pedagoginis reiškiny. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
33. Stulpinas T. (2002). Moksleivių neigiamų emocijų priežastys. Pedagogika (56), p. 169 – 173.
34. Tepperwein K. (2000). Menas mokytis nepavargstant // Nauji metodai palengvina mokymąsi. Vilnius.
35. Tilindienė I. (2006). Paauglių iš pilnų ir nepilnų šeimų savęs vertinimas ir santykiai su aplinka. Pedagogika (), p. 148 – 153.
36. Vaitkevičius R., Saudargienė A. (2006). Statistika su SPSS psichologiniuose tyrimuose. Kaunas: VDU leidykla.
37. Valickas G. (1991). Asmenybės savęs vertinimas. Vilnius: VU leidykla.
38. Vasiliauskas R. (2006). Lietuvių liaudies pedagogika – jaunosios kartos socializacijos fenomenas. Monografija. Vilnius.
39. Viliūnas V. (1999). Auklėjimo problema. Ugdymo psichologija (2).
40. Žukauskienė R. (1996). Raidos psichologija. Vilnius.

Mieli moksleiviai, kreipiuosi į Jus prašydama nuoširdžiai atsakyti į pateiktos anketos klausimus.

Esu Viktorija Kavaliauskaitė, ŠU edukologijos magistrantė (pedagoginės psichologijos specializacija).

Jūsų atsakymai į anketos klausimus labai padėtų geriau suprasti jaunesniųjų paauglių, jų problemas, požiūrį į mokymąsi.

Ačiū už bendradarbiavimą

1. Jūsų vardas ir amžius.
2. Kelintas jūs vaikas šeimoje?
 - a) vienturtis;
 - b) vyriausias;
 - c) vidurinis;
 - d) jauniausias;
3. Jūsų tėvų išsilavinimas, profesija, dabartinės pareigos?
 - a) mamos
 - b) tėvo
4. Tėvų pajamos per mėnesį:
5. Jūs gyvenate šeimoje:
 - a) pilnoje
 - b) nepilnoje
6. Su kokiais sunkumais susiduri mokydamasis mokykloje? (Sunkumus įvertinkite balais. Didžiausias sunkumas 10 balų, mažesnius – 9 ir t.t.):
 - a) sunku atlikti namų darbus;
 - b) sunku prisiversti mokytis neįdomius dalykus;
 - c) per sudėtinga mokymo programa;
 - d) sunku prisitaikyti prie mokytojų reikalavimų;
 - e) per didelis mokymo tempas;
 - f) atsilikote ir nebepajėgi pasivyti savo mokslo draugų;
 - g) nesutari su klasės draugais;

h) kita.....

7. Baigęs 8 – tą klasę, toliau mokysiesi?

- a) profesinėje mokykloje;
- b) gimnazijoje;
- c) vidurinėje mokykloje;
- d) vakarinėje mokykloje;
- e) jaunimo mokykloje.

8. Kokios sąlygos verčia Jus mokytis. Įvertinkite 10 – balėje sistemoje pagal svarbą (svarbiausios – 10, 9 balai ir t.t.):

- a) ketinate mokytis toliau;
- b) norite tobulinti save kaip asmenybę;
- c) norite įgyti bendrojo išsilavinimo atestatą;
- d) mokaisi todėl, kad to nori tėvai;
- e) dėl prestižo;
- f) dėl didesnio atlyginimo;
- g) dėl draugų;
- h) dėl savigarbos;
- i) galimybės būti nepriklausomu;
- j) pilnai išnaudoti savo sugebėjimus;
- k) kita.....

..

9. Kaip Jums patinka mokytis. Reikiamą skaičių apibr

auk.

Nepatinka | — -3 -2 -1 0 1 2 3 | patinka mokytis

Sunku | — -3 -2 -1 0 1 2 3 | lengva

Nuobodu | — -3 -2 -1 0 1 2 3 | įdomu

Bjauru | — -3 -2 -1 0 1 2 3 | malonu

Žalinga | — -3 -2 -1 0 1 2 3 | naudinga

Nesiseka | — -3 -2 -1 0 1 2 3 | sekasi

10. Baigęs mokyklą norėtum?

- a) stoti į universitetą (studijuoti);
- b) stoti į kolegiją;
- c) prusintis pats – skaityti įvairią literatūrą savo malonumui;
- d) lankyti kursus ();
- e) eiti dirbti

11. Baigęs mokytis norėtum dirbti:

- a) kvalifikuotu darbininku;
- b) meistru;
- c) inžinieriumi;
- d) tarnautoju;
- e) viršininku;
- f) direktoriumi.

12. Su kuo iš klasiokų norėtum mokytis? Nurodyk tris mokinius.

13. Kokie veiksniai, Jūsų nuomone, gyvenime yra patys svarbiausi? Patį svarbiausią teiginį įvertinkite 10 balų, mažiau svarbų - 9, 8 ir t.t., o nesvarbiausią – 1:

- a) pinigai;
- b) galimybė dirbti mėgstamą darbą;
- c) galimybė augti kaip asmenybei;
- d) sveikata;
- e) meilė ir sutarimas šeimoje;
- f) geri santykiai su bendraamžiais;
- g) geri santykiai su mokytojais;
- h) galimybė kurti;
- i) galimybė nuolat mokytis ir tobulėti;
- j) galimybė valdyti kitus;
- k) kita.....

14. Įvertink nurodytas savybes.

Silpnas

-3	-2	-1	0	1	2	3

 stiprus

Bjaurus

-3	-2	-1	0	1	2	3

 gražus

-3 -2 -1 0 1 2 3
Tingus |——|——|——|——|——|——| darbštus

-3 -2 -1 0 1 2 3
Kvailas |——|——|——|——|——|——| protingas

-3 -2 -1 0 1 2 3
Priešiškas |——|——|——|——|——|——| draugiškas

-3 -2 -1 0 1 2 3
Negabus |——|——|——|——|——|——| gabus

-3 -2 -1 0 1 2 3
Pasyvus |——|——|——|——|——|——| aktyvus

-3 -2 -1 0 1 2 3
Lėtas |——|——|——|——|——|——| veiklus

-3 -2 -1 0 1 2 3
Kerštingas |——|——|——|——|——|——| atlaidus

Mieli moksleiviai, kreipiuosi į Jus prašydama nuoširdžiai atsakyti į pateiktos anketos klausimus.

Esu Viktorija Kavaliauskaitė, ŠU edukologijos magistrantė (pedagoginės psichologijos specializacija).

Jūsų atsakymai į anketos klausimus labai padėtų geriau suprasti vyresniuosius paauglius, jų problemas, požiūrį į mokymąsi.

Ačiū už bendradarbiavimą

15. Jūsų vardas ir amžius.

16. Kelintas jūs vaikas šeimoje?

- a) vienturtis;
- b) vyriausias;
- c) vidurinis;
- d) jauniausias;

17. Jūsų tėvų išsilavinimas, profesija, dabartinės pareigos?

- a) mamos
- b) tėvo

18. Tėvų pajamos per mėnesį:

19. Jūs gyvenate šeimoje:

- a) pilnoje
- b) nepilnoje

20. Su kokiais sunkumais susiduri mokydamasis mokykloje? (Sunkumus įvertinkite balais. Didžiausias sunkumas 10 balų, mažesnius – 9 ir t.t.):

- a) sunku atlikti namų darbus;
- b) sunku prisiversti mokytis neįdomius dalykus;
- c) per sudėtinga mokymo programa;
- d) sunku prisitaikyti prie mokytojų reikalavimų;
- e) per didelis mokymo tempas;
- f) atsilikote ir nebepajėgi pasivyti savo mokslo draugų;
- g) nesutari su klasės draugais;

h) kita.....

21. Baigęs 12 – tą klasę, toliau mokysiesi?

- a) profesinėje mokykloje;
- b) kolegijoje;
- c) universitete;
- d) netęsiu mokslų;
- e) vyksiu dirbti į užsienį.

22. Kokios sąlygos verčia Jus mokytis. Įvertinkite 10 – balėje sistemoje pagal svarbą (svarbiausios – 10, 9 balai ir t.t.):

- a) ketinate mokytis toliau;
- b) norite tobulinti save kaip asmenybę;
- c) norite įgyti bendrojo išsilavinimo atestatą;
- d) mokaisi todėl, kad to nori tėvai;
- e) dėl prestižo;
- f) dėl didesnio atlyginimo;
- g) dėl draugų;
- h) dėl savigarbos;
- i) galimybės būti nepriklausomu;
- j) pilnai išnaudoti savo sugebėjimus;
- k) kita.....

..

23. Kaip Jums patinka mokytis. Reikiamą skaičių apibr

auk.

Nepatinka | — -3 -2 -1 0 1 2 3 | patinka mokytis

Sunku | — -3 -2 -1 0 1 2 3 | lengva

Nuobodu | — -3 -2 -1 0 1 2 3 | įdomu

Bjauru | — -3 -2 -1 0 1 2 3 | malonu

Žalinga | — -3 -2 -1 0 1 2 3 | naudinga

Nesiseka | — -3 -2 -1 0 1 2 3 | sekasi

24. Baigęs mokyklą norėtum?

- a) stoti į universitetą (studijuoti);
- b) stoti į kolegiją;
- c) prusintis pats – skaityti įvairią literatūrą savo malonumui;
- d) lankyti kursus ();
- e) eiti dirbti

25. Baigęs mokytis norėtum dirbti:

- a) kvalifikuotu darbininku;
- b) meistru;
- c) inžinieriumi;
- d) tarnautoju;
- e) viršininku;
- f) direktoriumi.

26. Su kuo iš klasiokų norėtum mokytis? Nurodyk tris mokinius.

27. Kokie veiksniai, Jūsų nuomone, gyvenime yra patys svarbiausi? Patį svarbiausią teiginį įvertinkite 10 balų, mažiau svarbų - 9, 8 ir t.t., o nesvarbiausią – 1:

- a) pinigai;
- b) galimybė dirbti mėgstamą darbą;
- c) galimybė augti kaip asmenybei;
- d) sveikata;
- e) meilė ir sutarimas šeimoje;
- f) geri santykiai su bendraamžiais;
- g) geri santykiai su mokytojais;
- h) galimybė kurti;
- i) galimybė nuolat mokytis ir tobulėti;
- j) galimybė valdyti kitus;
- k) kita.....

28. Įvertink nurodytas savybes.

Silpnas

-3	-2	-1	0	1	2	3

 stiprus

Bjaurus

-3	-2	-1	0	1	2	3

 gražus

-3 -2 -1 0 1 2 3
Tingus |——|——|——|——|——|——| darbštus

-3 -2 -1 0 1 2 3
Kvailas |——|——|——|——|——|——| protingas

-3 -2 -1 0 1 2 3
Priešiškas |——|——|——|——|——|——| draugiškas

-3 -2 -1 0 1 2 3
Negabus |——|——|——|——|——|——| gabus

-3 -2 -1 0 1 2 3
Pasyvus |——|——|——|——|——|——| aktyvus

-3 -2 -1 0 1 2 3
Lėtas |——|——|——|——|——|——| veiklus

-3 -2 -1 0 1 2 3
Kerštingas |——|——|——|——|——|——| atlaidus

Paauglių iš pilnų ir nepilnų šeimų mokymosi motyvacijos palyginimas

Tiriamieji Motyvacija	Pilna šeima N=131		Nepilna šeima N=111		T - testas		
	x	σ	x	σ	t	df	p
Vidinė motyvacija	22,60	4,999	22,48	5,393	0,152	240	0,879
Išorinė motyvacija	32,15	4,560	32,54	5,379	-0,522	240	0,602

Paauglių psichologinės savijautos mokantis ir tėvų išsilavinimo ryšys

		Nepatinka - patinka	Sunku - lengva	Nuobodu - įdomu	Bjauru - malonu	Žalinga - naudinga	Nesiseka – sekasi
Mamos išsilavinimas	r	0,041	0,026	0,053	0,094	0,100	0,071
	p	0,522	0,684	0,414	0,145	0,121	0,274
	n	240	240	240	240	240	240
Tėčio išsilavinimas	r	0,070	0,059	0,069	0,117	0,070	-0,015
	p	0,279	0,361	0,283	0,069	0,281	0,814
	n	240	240	240	240	240	240

		kaka	kuku	dudu	ruru	gaga	kaka
		ka	ku	du	ru	ga	si

ig	arb	/b	kat	no,	ria	ja	un	is	it
----	-----	----	-----	-----	-----	----	----	----	----

Tėvų	r	-0,084	-0,087	-0,117	-0,011	-0,019	0,079	0,058	0,093	0,112	0,015
pajam	p	0,195	0,180	0,069	0,869	0,764	0,222	0,365	0,149	0,083	0,814
os	n	240	240	240	240	240	240	240	240	240	240

6 PRIEDAS

Gautų pasirinkimų skaičius ir mokymosi motyvacijos koreliacija

		Išorinė motyvacija
Vidinė motyvacija	r	-0,972**
	P	0,000
	n	74

** koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,01)
Pasirinkimų skaičius 0

Gautų pasirinkimų skaičius ir mokymosi motyvacijos koreliacija

		Išorinė motyvacija
Vidinė motyvacija	r	-0,999**
	P	0,000
	n	66

** koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,01)
Pasirinkimų skaičius 1

Gautų pasirinkimų skaičius ir mokymosi motyvacijos koreliacija

		Išorinė motyvacija
Vidinė motyvacija	r	-0,968**
	P	0,000
	n	42

** koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,01)
Pasirinkimų skaičius 2

Gautų pasirinkimų skaičius ir mokymosi motyvacijos koreliacija

		Išorinė motyvacija
Vidinė motyvacija	r	-1,000**
	P	0,000
	n	30

** koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,01)
Pasirinkimų skaičius 3

7 PRIEDAS

Gautų pasirinkimų skaičius ir mokymosi motyvacijos koreliacija

		Išorinė motyvacija
Vidinė motyvacija	r	-1,000**
	P	0,000
	n	5

** koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,01)
Pasirinkimų skaičius 5

Gautų pasirinkimų skaičius ir mokymosi motyvacijos koreliacija

		Išorinė motyvacija
Vidinė motyvacija	r	-1,000**
	P	0,000
	n	3

** koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,01)
Pasirinkimų skaičius 7

Paauglių psichologinė savijauta mokantis kai gautų pasirinkimų skaičius 0

		Nepatinka – patinka	Sunku – lengva	Nuobodu – įdomu	Bjauru – malonu	Žalinga – naudinga	Nesiseka – sekasi
Nepatinka – patinka	r p n	1,000 - 74	0,292** 0,011 74	0,512** 0,000 74	0,468** 0,000 74	0,225 0,054 74	0,317** 0,006 74
Sunku – lengva	r p n	0,292* 0,011 74	1,000 - 74	0,143 0,224 74	0,302** 0,009 74	0,087 0,460 74	0,305** 0,008 74
Nuobodu – įdomu	r p n	0,512** 0,000 74	0,143 0,224 74	1,000 - 74	0,429** 0,000 74	0,051 0,199 74	0,378** 0,001 74
Bjauru – malonu	r p n	0,468** 0,000 74	0,302** 0,009 74	0,429** 0,000 74	1,000 - 74	0,306** 0,008 74	0,440** 0,000 74
Žalinga – naudinga	r p n	0,225 0,054 74	0,087 0,460 74	0,151 0,199 74	0,306** 0,008 74	1,000 - 74	0,338** 0,003 74
Nesiseka – sekasi	r p n	0,317** 0,006 74	0,305** 0,008 74	0,378** 0,001 74	0,440** 0,000 74	0,338** 0,003 74	1,000 - 74

** koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,01)

Paauglių psichologinė savijauta mokantis kai gautų pasirinkimų skaičius 7

		Nepatinka – patinka	Sunku – lengva	Nuobodu – įdomu	Bjauru – malonu	Žalinga – naudinga	Nesiseka – sekasi
Nepatinka – patinka	r p n	1,000 - 3	1,000** 0,001 3	0,500 0,667 3	0,000 1,000 3	0,000 1,000 3	-
Sunku – lengva	r p n	1,000** 0,001 3	1,000 - 3	0,500 0,667 3	0,000 1,000 3	0,000 1,000 3	-
Nuobodu – įdomu	r p n	0,500 0,667 3	0,500 0,667 3	1,000 - 3	0,866 0,333 3	0,866 0,333 3	-
Bjauru – malonu	r p n	0,000 1,000 3	0,000 1,000 3	0,866 0,333 3	1,000 - 3	1,000** 0,001 3	-
Žalinga – naudinga	r p	0,000 1,000	0,000 1,000	0,866 0,333	1,000** 0,001	1,000 -	-

	n	3	3	3	3	3	
Nesiseka - sekasi	r p n	-	-	-	-	-	-

** koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,01)